

Coöperatief spel

Samen spelen in plaats van tegen elkaar

Reader

Anne Mijke van Harten, Earthgames
versie 1

Deze reader is te bestellen bij Earthgames.
www.earthgames.nl - info@earthgames.nl

Mét elkaar in plaats van tegen elkaar

Coöperatief spel

ANNE MIJKE VAN HARTEN

Anne Mijke van Harten, facilitator op het gebied van spel en spelontwikkeling, geeft in dit artikel voorbeelden van coöperatieve spelletjes om thuis of op school te spelen.

Competitie is een zo goed als onbekend fenomeen bij de oorspronkelijke volkeren van Noord Amerika en Zuid Afrika. In Mexico werd vijandelijkheid en competitie gezien als een overtreding. Van de kibboets van Israël tot de boeren in Peru wordt samenwerken gestimuleerd en competitie in het algemeen gemeden. In onze maatschappij stimuleren we kinderen van jongs af aan –wonderbaarlijk genoeg juist door middel van het spel dat we hen aanbieden- tegen elkaar te spelen. Gewend als we zijn aan een competitieve insteek, vraagt coöperatief spel haast een andere, nieuwe, denkwijze van ons.

In spel ontdekt een kind zichzelf, het onderzoekt grenzen en mogelijkheden en verkent spelenderwijs de wereld om zich heen. Met groot gemak bedenken kinderen allerlei spelletjes. Hierbij hebben ze in principe niet meer nodig dan hun eigen verbeelding en wat maar voor handen is. Voor kinderen is *alles* spel en spel is de manier waarop ze leren. Vanaf een bepaalde leeftijd gaan regels een rol spelen in het spel van het kind. Het kind experimenteert hiermee en bedenkt zelf regels: "We moeten achter deze witte lijn blijven.". Deze regels komen tot stand in overeenstemming tussen de kinderen. Iedereen kan hierbij een nieuwe regel introduceren.

Daarnaast komen kinderen in aanraking met spelvormen waarbij de regels van tevoren vastliggen. Voorbeelden hiervan zijn gezelschapsspelletjes (stratego, rummicub, mens-erger-je-niet, etc.), kring- of groepsspellen (bijv. stoelendans) en ook de verschillende sporten. Bij al deze spellen zijn de regels vaststaand en het doel is (bijna altijd) om van de ander te winnen. Opvallend is dat deze spelletjes door volwassenen vóór kinderen zijn gemaakt. Wanneer we weten dat kinderen in eerste instantie via spel leren, kunnen we ons afvragen of het de bedoeling is dat we via deze competitieve spellen onze kinderen leren: 'tegen hun verlies te kunnen' (een van nature onprettig gevoel wat we goed of minder goed onder de duim leren te houden).
- de zwakke plekken van anderen te vinden zodat we zelf- kunnen winnen.
- dat het leuk is om van een ander te winnen, ook als die ander daar zelf geen plezier in heeft.

We willen ergens bij horen

In elk van ons zit van nature de drang tot samenwerken, ergens bij willen horen, samen dingen te doen. Niet eens zozeer om het doel wat we daarmee bereiken maar voornamelijk gewoon omdat het prettig is bij elkaar te zijn. In onze maatschappij heeft de nadruk de afgelopen eeuw echter vooral gelegen op het individu en op het je onderscheiden van anderen. En door middel van competitie wordt er

© Keti Ruwhof

IJsblokjes redden

Voor jonge kinderen: leg een ijsblokje in een bakje warm water. Elk kind krijgt één rietje. De kinderen moeten het ijsklontje uit het water zien te krijgen voordat het gesmolten is. Ze zullen snel uitvinden dat ze elkaar moeten helpen, het ijs smelt snel! Als ze samenwerken en het ijsblokje uit het water tillen en in een ander bakje doen zonder het aan te raken dan zijn ze geslaagd. Met oudere kinderen: leg een aantal blokjes in een bakje met warm water, spreek af dat een blokje minimaal met 2 spelers moet worden opgetild en kijk of alle blokjes 'gered' kunnen worden voordat ze gesmolten zijn.
© Jim Deacove

onderscheid gemaakt tussen mensen; wie is de sterkste, de slimste, de zwakste, de domste… Is het toeval dat we in onze op competitie gerichte maatschappij onze kinderen al van jongs af aan via spel dit gedrag aanleren?

Veel ouders zien zich voor de vraag gesteld hoe een kind dat het zo moeilijk vindt een spel te verliezen, geleerd kan worden hiermee om te gaan. Soms uiten ouders hun twijfel of het wel zo nodig is dat kinderen leren tegen hun verlies te kunnen. Misschien weet je als volwassene nog hoe naar het voelde om als laatste gekozen te worden tijdens een spelletje. Ook eindigen heel wat spelletjes met boze kinderen die roepen dat het 'echt niet eerlijk is' of spelborden die met stenen en al door de kamer vliegen! In het algemeen creëert competitie afgescheidenheid en negatieve gevoelens. De mogelijkheid te verliezen en te falen levert stress op en maakt kinderen (en volwassenen net zo goed; kijk bijvoorbeeld maar naar de voetbalcompetitie!) zenuwachtig en gespannen. Gevoelens als je buitengesloten voelen, vijandigheid en spanning zijn in meerdere of mindere mate aanwezig. We hebben op de één of andere manier het idee dat competitie goed voor ons zou zijn. Het zou ons leren 'tegen ons verlies te kunnen', 'op onze

"We spelen spelletjes omdat we graag iets samen willen doen en vinden het gezellig. Is het niet ironisch dat we in die tijd bezig zijn om de ander bankroet te verklaren, hun legers te vernietigen, de wereld te veroveren, allemaal doelen die vijandigheid creëren en ons juist van elkaar verwijderen?" Jim Deacove (*)

De voordelen van coöperatief spel:
- geeft een gevoel van vertrouwen en veiligheid
- bevordert een sfeer van plezier en openheid
- leidt tot betere leerprestaties, emotionele onafhankelijkheid en een goed ontwikkelde identiteit
- stimuleert samenwerking en overleg
- zet aan tot flexibeler denken en het vinden van creatieve oplossingen voor problemen.
- heeft een gunstige invloed op de gezondheid door het ontbreken van de 'negatieve bijeffecten' die onvermijdelijk bij competitief spel horen.
- leidt tot het ontwikkelen van eigenwaarde en zelfvertrouwen.

beurt te wachten' en er zou zelfs 'gezonde competitie' bestaan... Naar aanleiding van alle 'negatieve bijeffecten' en de moeite die het ons kost hiermee om te gaan, vraag ik me af of competitie wel zo bij onze wérkelijke natuur past. In elk geval is er op dit moment in de spellen die we kinderen aanbieden weinig keuzemogelijkheid –er is bijna altijd sprake van competitie-. Op die manier stimuleren we kinderen in mijn ogen in een eenzijdige ontwikkeling.

Samenwerken leidt tot prettige sfeer

In coöperatief spel wordt samengewerkt om een bepaald doel te bereiken. Er is altijd sprake van een win/win situatie. Een voorbeeld van een coöperatief spel is *coöperatieve stoelendans*. Hierbij wordt, net als bij gewone stoelendans, wel steeds een stoel weggehaald maar blijven alle spelers in het spel. Wanneer de muziek stopt moeten zij zien dat ze met z'n allen op de nog beschikbare stoelen terecht komen. Dat vraagt samenwerking en creativiteit! De muziek gaat pas weer aan als iedereen zit (dus geen tijdsdruk; geen stress). Dan wordt er weer een stoel verwijderd. Een variant voor gevorderden: de voeten mogen de grond niet raken! Wel op de veiligheid letten.

Het valt me steeds weer op hoe prettig de sfeer is tijdens dit soort spelen. Kinderen zijn vrolijk, bedenken samen nieuwe spelmogelijkheden. Bij deze spelletjes wint iedereen of verliest iedereen. Uitdagingen en ontdekkingen worden samen gedaan. Kinderen zijn open, er wordt overlegd, kinderen van verschillende leeftijden maar ook volwassenen en kinderen kunnen gemakkelijk samen spelen. Het doel verschuift van ieder-voor-zich proberen de beste te zijn naar het samen werken om het gestelde doel te behalen. De positieve eigenschappen en gedragingen die kinderen van nature bezitten, worden met behulp van coöperatief spel versterkt en behouden. Eigenschappen die voor onze samenleving van groot belang zijn.

Wie doet mee?

Dit artikel is een uitnodiging te ondervinden wat er ontstaat wanneer we kinderen via spel aanmoedigen coöperatief te zijn. Met behulp van deze spelvormen wordt het voor kinderen vanzelfsprekend om samen te werken, leren zij zien waar zijzelf en anderen goed in zijn en ontdekken ze het plezier van samen succesvol zijn. Dit brengt een positieve stroom op gang, die uitlokt tot nog meer gezond spelplezier! ♠

Zelf meemaken:
Workshops 'coöperatief spel' met Anne Mijke van Harten op locatie of speladvies; 055-5050152

Meer lezen:
Artikel; 'The benefits of coöperative games'.
Alfie Kohn, 'No contest, the case against competition'.

Websites:
www.familypastimes.com is een website over coöperatief spel. Jim Deacove (*) begon voor zijn eigen kinderen coöperatieve spellen te ontwikkelen. Inmiddels zijn het er meer dan 50! Bij www.earthgames.nl zijn deze (en meer) spellen in Nederland te bestellen.

Poes is zoek!
Variatie op verstoppertje: De groep spelers wijst één kind aan dat moeder poes is. Dit kind gaat buiten gehoorsafstand staan. De anderen wijzen één kind aan dat jong poesje is. Alle anderen kiezen zelf welk dier zij willen zijn (géén poes dus). Dan verstopt iedereen zich en gaat moeder poes op zoek naar haar zoekgeraakte kleintje. Dit kleintje mag af en toe klaaglijk mauwen. Wanneer de moederpoes een dier gevonden heeft praten ze even en vraagt ze "Ben jij mijn zoekgeraakte kind?" Het dier antwoord dan bijv.: "Nee, gekkie, ik ben een kikker!". Poes vraagt het dier mee te helpen zoeken en hand in hand gaan ze verder. Een variant is om een vader- en een moederpoes te laten zoeken. Als het kind gevonden is mag deze de kat spelen.
© Jim Deacove

Ruilen
Aantal spelers: minimaal 6
Benodigheden: Plaatjes van (bekende) mensen (of uitvergrote foto's van familieleden!) ongeveer A-4 formaat, waar ze helemaal op staan – 1 per speler.
Voorbereiding: Knip de plaatjes in vijf delen; hoofd, schouders, bovenlijf, benen en voeten.

Mix alle delen door elkaar en geef elke speler willekeurig vijf delen. Na het startsignaal mag iedereen beginnen met ruilen. Spelers roepen welk lichaamsdeel zij willen ruilen. Je kunt afspreken om alle delen die bij elkaar horen te krijgen of juist verschillende delen sparen zodat een gek plaatje ontstaat. Wanneer alle spelers een persoon compleet hebben, is het spel afgelopen en worden alle figuren tentoongesteld en bekeken.
© Jim Deacove

Coöperatieve groepsspellen

Alles kruist

Aantal spelers	: 1 tot > 100
Leeftijd	: vanaf 5 jaar
Doelstelling	: actief, energie en spanningen kwijt kunnen, nieuwe energie opdoen. deze reeks oefeningen op muziek is uitermate geschikt op momenten dat kinderen druk zijn en energie kwijt moeten, als 'energizer', als voorbereiding op het werken aan de hart computer of als voorbereiding op geconcentreerd werken in de klas. Deze oefening balanceert de hersenhelften, opent het borst-hartgebied en maakt het lijf actief en het hoofd leeg. Dat is de optimale staat om te leren!
Benodigheden	: muziek: het nummer Il colpa di chi van Zuchero
Bronvermelding	: dvd hartfocus bewegingsoefeningen, zie www.earthgames.nl

Het gaat erom dat de bewegingen steeds de middenlijn van het lichaam kruisen: dus bijvoorbeeld met je linkerhand naar je rechteroor. Geef de beweging een duidelijk begin- en eindpunt (dit geeft meer energie). Dit houdt in: krachtige bewegingen, niet 'maar een beetje fladderen'. Na verloop van tijd kunnen de kinderen zelf bewegingen verzinnen (als het maar de middenlijn van het lichaam kruist!), dit maakt dat de oefening ook meerdere keren leuk blijft.

Voorbeelden van bewegingen:

- doe alsof je tussen twee muren staat, en duw de muren uiteen
- uittrekken als een kat (omhoog en iets naar achteren)
- appels plukken (zo hoog mogelijk)
- in de lucht stompen (naar voren, kruisen! Linkerhand stompt naar rechts, rechterhand naar links)
- klappen
- hand naar knie (denk aan kruisbeweging, linkerhand naar rechterknie, en andersom)
- hand-oor
- knie – schouder
- hiel – hand (naar achteren)
- hand- schouder
- handen naar neus en oor
- stap schuin naar achteren, waarbij tegenovergestelde hand 'wegzwaait'. bijvoorbeeld: stap met rechterhand schuin naar achteren, achter het linkerbeen. Linkerhand gaat tegelijkertijd naar rechtsboven.
- rondje draaien om je as, ondertussen draai je je handen om elkaar. Alleen rechtsom.
- handen op knieën, knieën uit elkaar, dan naar elkaar toe en handen schuiven van ene naar andere knie. Snel of langzaam.
- Bewegingen geinspireerd op sporten: tennis beweging, borstcrawl, rugcrawl, smashen met volleybal.

Na afloop bij de kinderen checken: Hoe is het nu met je? Hoe voelt jehoofd? Hoe is het met je lijf? Vertel ze eventueel: met een leeg hoofd en een actief lijf, zo kun je het beste leren.

De tien dingen die we delen

Leeftijd	: vanaf 5 jaar
Doelstelling	: kennismaking, elkaar beter leren kennen, jezelf beter leren kennen, groepsbinding, positieve sfeer in de groep, een groepsopdracht volbrengen, bevordert hartcoherentie.
Aantal spelers	: groepjes van 4 tot 8 spelers
Locatie	: binnen of buiten

De spelers gaan samen op zoek naar tien dingen die ze delen, tien dingen die elk van hen leuk vindt om te doen, van houdt. De speelwijze is als volgt: om beurten mag een speler een voorstel doen. Hij of zij zegt bijvoorbeeld *"ik hou van wandelen."*. Wanneer de anderen dat óók allemaal leuk vinden krijgt de groep een punt. Hiervoor tellen ze een vinger op de handen. Wanneer er op deze manier tien dingen gevonden zijn die iedereen leuk vindt, mag de groep een groepsyell doen en heeft de groep het doel volbracht. (n.b. het is geen wedstrijd tussen verschillende groepjes, de groepjes worden gemaakt omdat het spel moeilijk met een grote groep gespeeld kan worden).

Coöperatieve stoelendans

Leeftijd	: vanaf 4 jaar
Doelstelling	: samenwerken, overleggen, iedereen hoort erbij, groepsbinding, creatief denken, behendigheid.
Spelers	: 6 of meer
Benodigdheden	: muziek – cd, cassette bandje, muziekinstument. Evenveel stoelen als er deelnemers zijn. Stoelen zonder armleuningen.
Locatie	: binnen of buiten

Zet twee rijen stoelen neer, de rugleuningen tegen elkaar. De spelers staan om de stoelen heen. Zet muziek aan en nodig de spelers uit met de klok me om de stoelen heen te lopen/ te dansen. Wanneer de muziek stopt, zoeken alle spelers een plaats op de stoelen. Dan wordt er een stoel weggehaald, maar in tegenstelling tot gewone stoelendans, blijven alle spelers in het spel! De muziek gaat weer aan en wanneer de muziek stopt moeten zij opnieuw zien dat ze met z'n allen op de nog beschikbare stoelen terecht komen. Dat wordt dus, naarmate er meer stoelen weggehaald worden, steeds moeilijker. Deze cooperatieve variant op stoelendans vraagt samenwerking en creativiteit. Er is geen tijdsdruk, geen stress, geen de duw en getrek. De muziek gaat pas weer aan als iedereen zit. Een variant voor gevorderden: de voeten mogen de grond niet raken!

Let op: niet alle stoelen zijn bestand tegen het gewicht van heel veel mensen. Schat als spelleider in wat nog kan en waar gestopt moet worden, om redenen van het meubilair! Natuurlijk kan het spel ook gespeeld worden met kussens op de vloer.

Geef een extra dimensie aan het spel door het geheel in een verhaal te gieten. Bijvoorbeeld:

Op een eiland in de stille oceaan woont een vredelievend volk. De mensen daar voelen van binnen heel goed hoe belangrijk het is elkaar te helpen waar dat maar kan en vriendelijk voor elkaar te zijn. Het eiland kampt echter met een groot probleem. Door de zware stormen die er regelmatig over het eiland woeden, kalft er steeds meer van het eiland af en is er steeds minder plek op het eiland. De mensen helpen elkaar zo veel als ze kunnen om toch met zijn allen op het eiland te kunnen blijven.

Kikkers in de vijver

Leeftijd	: vanaf 3 jaar
Doelstelling	: samenwerking, iedereen hoort erbij, groepsbinding, plezier
Spelers	: 5 of meer
Benodigdheden	: kranten, hoepels, kussentjes of matjes: dit zijn de waterliebladeren.
Locatie	: binnen of buiten
Bronvermelding	: co-op games manual, Jim Deacove

Dit is een leuke variatie op coöperatieve stoelendans voor jonge kinderen of wanneer er geen stoelen zijn: leg op een plek in de ruimte een aantal 'waterliebladeren' neer (dit kunnen stukken krant zijn, hoepels, matjes of kussentjes). De bladeren moeten dicht bij elkaar liggen maar elkaar niet raken. Start met de helft minder bladeren dan er spelers zijn. Wanneer de muziek speelt, springen de spelers (de kikkers) rond in de ruimte op het ritme van de muziek. Als de muziek stopt zoeken alle kikkers een plompeblad op. De muziek begint pas weer als iedereen een veilig plekje gevonden heeft. Dan begint de muziek weer en terwijl alle kikkers rond springen in de kamer, haalt de spelleider een van de bladeren weg. Doe dit elke ronde, zodat de kikkers steeds meer uitgedaagd worden! Misschien passen ze wel met zijn allen op 3 bladeren… op 2 bladeren… op 1 blad?!!

Fietsbanden

Leeftijd	: vanaf 5 jaar, gemengde leeftijdsgroepen erg leuk!
Doelstelling	: samenwerken, overleg, plezier, creatief denken
Aantal spelers	: minimaal 5
Benodigdheden	: vraag bij een fietsenmaker om oude binnenbanden van fietsen.
Locatie	: binnen of buiten

Een variatie op *coöperatieve stoelendans* en *kikkers in de vijver* is het spel met de fietsbanden. Leg de fietsbanden als cirkels op de grond en vraag de spelers daarin te gaan staan. Vervolgens wordt er telkens een band weggehaald. Wanneer dit gebeurt, zoekt deze speler/ spelers een plek bij anderen in de band. En zo wordt er verder gespeeld… steeds meer banden gaan weg… in de banden die overblijven is steeds meer ruimte… of toch niet?… (op een gegeven moment zullen de spelers meestal ontdekken dat de fietsbanden kunnen rekken, en dan is er plaats genoeg voor iedereen!). Als spelers het geheim ontdekken is er wel plaats in één fietsband voor 20 á 30 mensen! Voorzichtig: de fietsbanden kunnen knappen als ze strak gespannen staan en dat kan pijnlijk zijn!! Hou goed in de gaten wanneer gestopt moet worden!!

Bewegende rij

De spelers gaan schouder aan schouder in een rij staan met de gezichten naar de spelleider. Deze staat minstens 5 meter van de rij vandaan. De spelers krijgen de opdracht hun voeten contact te laten maken met de voet van degene naast hen. Nu, terwijl alle voeten contact houden, moet de hele rij zich verplaatsen naar de spelleider!

In evenwicht

De groep verdeeld zich in tweetallen. De twee spelers gaan tegenover elkaar zitten en pakken elkaars handen vast, en zetten hun voeten tegen elkaar. Nu terwijl de voeten tegen elkaar aan blijven, trekken ze zichzelf omhoog. Dan worden er drietallen gemaakt, dan viertallen, dan vijftallen...

Raak blauw aan!

Leeftijd	: vanaf 4 jaar
Doelstelling	: plezier, elkaar waarnemen, samenwerken
Aantal spelers	: minstens 6, hoe meer hoe leuker
Locatie	: binnen of buiten, een niet te harde ondergrond
Bronvermelding	: co-op games manual , Jim Deacove

Een leuk kennismakingsspelletje voor jonge kinderen. Werkt vooral goed met kleuters. De kinderen worden bij elkaar geroepen en komen om de spelleider heen staan. De spelleider vertelt het volgende: *Kijk eens om je heen, zie je ergens bij de andere kinderen de kleur blauw? Oké, steek nu je rechterhand omhoog. Raak dan met je rechterhand de kleur blauw aan. Houd je hand op de kleur blauw! Steek nu je linkerhand omhoog. Raak met je linkerhand de kleur rood aan. Houd deze hand op de kleur rood! Raak nu met je rechtervoet de kleur groen aan. Zorg ervoor dat je de kleuren steeds blijft aanraken! Je mag van houding veranderen, draaien, of je bewegen, maar probeer de kleuren niet los te laten! Misschien heb je de hulp van de anderen nodig om te kunnen bewegen.*
Als de groep inmiddels nog het evenwicht heeft verloren en nog niet omgevallen is en de kinderen nog niet in lachen zijn uitgebarsten, dan is er nog een laatste opdracht; raak nu met je billen iets met de kleur geel aan!
(De kleuren die genoemd worden kunnen aangepast worden afhankelijk van de kleuren die de kinderen het meeste aan hebben).

Regenboogbrug

Leeftijd	: vanaf 3 jaar
Doelstelling	: samenwerking, afstemming op elkaar, spanning, plezier, bevordert hartcoherentie
Aantal spelers	: 8 tot ongeveer 24
Nodig	: regenbooglinten, te koop via www.earthgames.nl.
Locatie	: binnen of buiten

De spelers zoeken elk een gekleurd lint uit. Ze vormen twee rijen met de gezichten naar elkaar toe. Ze staan op zo'n afstand van elkaar dat de handen elkaar net raken en houden hun lint in een hand vast. Om beurten mag er een speler tussen de twee rijen door rennen. Deze persoon moet duidelijk aankondigen als hij/ zij begint met lopen/ rennen: bijvoorbeeld door in de handen te klappen of met "ik kom!". Het is aan spelers om op het juiste moment hun hand omhoog of naar beneden te halen, zodat de persoon veilig door de rij kan rennen/ lopen.
Let als spelleider op dat de handen niet te snel en zeker niet te laat weggaan, dan is het het spannendste en veilig. Dit spel heeft een spelleider nodig. Zorg ervoor dat de groep geconcentreerd is en aandacht heeft voor degene die door de rij gaat!

Variatie voor oudere kinderen: in plaats van met de linten zijn er nu alleen de armen. Het spel gaat verder hetzelfde maar de beleving is veel spannender. Opnieuw geldt: zorg goed voor elkaar en houd de aandacht van de spelers goed bij het spel.

Regenbui

Leeftijd	: vanaf 3 jaar
Doelstelling	: samen plezier maken, onderlinge coördinatie, afstemming, samen iets creëren, stimuleert hartcoherentie.
Aantal spelers	: minimaal 6
Benodigdheden	: een groot stuk doorschijnend plastic (bijv. uit de bouwmarkt).
Locatie	: binnen of buiten
Bronvermelding	: met dank aan Alexandra van der Hilst, zie ook het boek 'voorbij de kaders' ISBN 978 9077834237

Vouw het plastic uit in bijzijn van de kinderen. Vraag alle kinderen rondom het plastic te komen staan en het vast te houden. Zorg ervoor dat het plastic licht gespannen staat. Vertel de kinderen dat we samen een storm gaan maken. Eerst begint het zachtjes te regenen. 'schiet' een vinger van boven tegen het plastic "plok!". Zo valt er zo nu en dan een druppel. De kinderen mogen het meedoen. Langzaamaan wordt de bui harder: de druppels vallen sneller. Dan worden het er nog meer, nog meer, nog meer… en het gaat ook waaien… wapper samen eerst rustig en dan harder met het plastic. Bouw dan de bui weer af: de wind neemt af en gaat liggen, de regen wordt zachter en zachter, tot er alleen misschien nog zo nu en dan een druppel valt.

Vervolgens gaat de zon schijnen en komen alle vlinders de tuin in gevlogen. Vraag een aantal kinderen om op hun rug onder het plastic te gaan liggen. Ze mogen naar boven kijken. Leg dan op het plastic een heleboel gekleurde vlindertjes van papier of van stof (die kunnen gekocht worden of eerst samen met de kinderen gemaakt worden). De kinderen die om het plastic heen staan gaan rustig samen omhoog en samen naar beneden met het plastic. Hiermee gaan de vlinders vliegen! De groep én de spelleider letten goed op dat het plastic op tijd weer omhoog gaat en nooit de gezichten van de kinderen die daar liggen kan raken.

Vervolgens komen alle kinderen onder het plastic vandaan en komen ook weer om het plastic staan. We gaan nu samen verder met het wapperen en dat wordt harder, en harder, en harder, op ons allerhardste!! Tot het plastic in stukken scheurt en iedereen een stuk heeft. Hiermee kan verder gespeeld worden: ze bijvoorbeeld muziek op en nodig de kinderen uit met het plastic te dansen: omhoog gooien, blazen, rond draaien, etc.

Tot slot: samen opruimen! Al het plastic in een vuilniszak.

Schatzoeken

Leeftijd	: geschikt voor alle leeftijden (vanaf 3 jaar), pas thema en manier van aanbieden aan de leeftijd aan
Doelstelling	: samenwerken, spanning
Aantal spelers	: 4 of meer (hele klas kan ook)
Benodigdheden	: 3 (eier)wekkers
Locatie	: binnen

Verstop de drie (eier)wekkers op verschillende plaatsen in de ruimte of in verschillende ruimtes. Stel ze zo in dat ze afgaan na 5, 6 en 7 minuten. De spelers worden de ruimte binnen geroepen en moeten de wekkers vinden voordat ze afgaan.

Voor oudere kinderen: De spelers zijn een team en moeten bommen onschadelijk maken voor ze afgaan. Het gebouw is geëvacueerd en de spelers moeten op tijd de bommen vinden en ze afzetten. Kunnen ze ze allemaal vinden?

Samen lachen, samen stampen, samen klappen

Leeftijd	: vanaf 3 jaar
Doelstelling	: samen plezier maken, samen bezig zijn, samen lachen
Aantal spelers	: vanaf 2 spelers
Locatie	: binnen of buiten

Als spelleider begin je met het maken van een beweging: bijvoorbeeld samen stampen: maak variaties: als olifant, als muisje, als kangaroe. Dan ga je samen klappen: hard of zachtjes, in een ritme. Dan ga je samen lachen: lach alsof je een klein beetje moet giechelen, lach alsof de kerstman 'ho, ho, ho' waarbij je buik op en neer gaat, lach zonder geluid te maken, trek samen een gek gezicht. Lachen is gezond!

Ik zie iets waar ik veel van hou en het is…

Leeftijd	: vanaf 4 jaar
Doelstelling	: waardering uiten, zelfkennis vergroten, groepsbinding, bevordert hartcoherentie
Aantal spelers	: minimaal 2
Locatie	: binnen of buiten (eventueel de ruimte begrenzen: tot daar)

Een variatie op 'ik zie ik zie wat jij niet ziet'. In plaats van *"ik zie ik zie wat jij niet ziet en het is…"* (hier zegt de speler normaal gesproken een kleur), gaat het spel nu als volgt. De speler zegt: *"ik zie iets waar ik veel van hou en het is…"* (zeg hier een kleur of een andere hint, bijvoorbeeld *heel groot*). Het iets (of iemand) moet wel in de ruimte aanwezig zijn. Vervolgens proberen de anderen spelers te raden. Het spel wordt doorgespeeld totdat het geraden is. Dan mag een volgende speler. Voor oudere kinderen kan het spel zo gaan: *"ik zie iets waar ik veel van hou en het begint met de letter…"*

Ik hou van…

Leeftijd	: vanaf 4 jaar
Doelstelling	: plezier, samen lachen, zelfexpressie en zelfkennis, elkaar beter leren kennen.
Aantal spelers	: minimaal 2
Locatie	: binnen of buiten

Een speler beeld iets uit wat hij of zij leuk vindt om te doen, de anderen proberen te raden wat het is.

Lachcirkel

Leeftijd	: vanaf 3 jaar
Doelstelling	: samen plezier maken, groepsbinding, gevoel van veiligheid
Aantal spelers	: minimaal 4 bij grotere groepen, groep verdelen in groepjes van 8 á 9
Benodigdheden	: ruimte genoeg om met de groep op de grond te liggen
Locatie	: binnen of buiten

Elk kind gaat zo op de grond liggen dat het met zijn of haar hoofd op de buik van een ander kind ligt. Laat nu ergens een lach beginnen: bij één kind of bij iedereen een beetje. Door het geschud van de buiken zal al gauw iedereen aan het lachen zijn!

De vogels vliegen uit

Leeftijd	: vanaf 4 jaar
Doelstelling	: samenwerken, samen plezier maken, een coöperatief groepsspel
Aantal spelers	: 4 tot 10
Benodigdheden	: Het spel kan goed worden gespeeld in het bos of op een veld, maar ook binnen in een grote ruimte kan (dan zijn er verschillende voorwerpen nodig).
Bronvermelding	: co-op games manual, Jim Deacove

Twee kinderen worden aangewezen als de 'ouder' vogels. Zij zullen voor het nest zorgen. De overige kinderen zijn de baby vogels.
De 'ouder' vogels beginnen en vliegen weg op zoek naar iets eetbaars voor elke jonge vogel. Zodra ze een of twee dingen gevonden hebben brengen ze deze naar een jong. Zodra de jonge vogel is gevoed met bessen, wortels, blad of wat dan ook is deze vogel 'bevrijd' van het nest en klaar om zijn eerste oefenvlucht te maken.De ouders blijven heen en weer vliegen totdat alle vogels gevoed zijn daarna mogen zij in het nest blijven rusten.
De oefenvlucht betekent van het nest rennen naar een plekje ver weg, dat aanraken en dan weer terug naar het nest rennen. Iedere bevrijdde vogel doet dit MINSTENS twee keer (spreek dit van te voren af). Iedere vogel kan een ander verweggelegen plek hebben (de kinderen mogen zelf elke vlucht hun verweggelegen plek kiezen, maar geef van te voren aan tot waar ze mogen). Op de laatste vlucht,voordat hij terug komt, neemt ieder jong iets interessants mee. Als alle vogels weer terug zijn beslissen zij samen welk voorwerp het interessantst is en met z'n allen gaan ze dan naar de plek waar het gevonden is. Deze plek wordt het nieuwe nest. De vogel die het voorwerp gevonden heeft kiest nu een maatje en het spel wordt nogmaals gespeeld vanaf deze plek.

Aandachtspunt: bespreek van te voren wat wel en niet o.k. is: mogen de vogels takken plukken van bomen, paddestoelen meenemen naar het nest? of spreek bijvoorbeeld af alleen dingen te pakken die op de grond liggen.

In de knoop

Leeftijd	: vanaf 5 jaar
Doelstelling	: samenwerking, overleg, behendigheid,
Aantal spelers	: groepen van 8 of 10 werkt het beste. 6= mogelijk. 12= ingewikkeld

Vraag de spelers in een kring te gaan staan, schouder aan schouder. Dan steekt iedereen zijn handen omhoog en pakt met elke hand een ándere hand van iemand anders. Let op! Geen hand van je buurman en niet twee dezelfde handen! Nu mogen de handen niet meer losgelaten worden en moet de groep uit de knoop proberen te raken. Bij het uit de knoop raken ontstaat weer een cirkel, hierbij zullen misschien een aantal mensen in de kring uiteindelijk met het gezicht de andere kant opkijken; dit is niet erg, een kring is een kring! Soms zit de groep dusdanig in de knoop dat er hulp nodig is. De spelleider kan dan 'de schaar zijn': hij of zijn mag op een hele moeilijke plek twee handen losmaken en op een andere manier weer vast maken. Biedt deze oplossing niet te snel aan.

Keer om

De spelers staan op een zeil of kleed. De opdracht is vervolgens om het kleed in zijn geheel om te draaien, zonder dat er gesproken wordt.

Veertje hoog houden

Leeftijd	: vanaf 3 jaar
Aantal spelers	: 6 of meer
Doelstelling	: samenwerken, plezier
Benodigdheden	: één of meerdere grote of kleine veertjes.
Locatie	: binnen

Ga met alle spelers dicht bijelkaar in het midden van een kamer staan. Gooi de veer in de lucht en de bedoeling is nu dat iedereen hard genoeg blaast zodat de veer in de lucht blijft en niet op de grond valt.
Probeer het zolang mogelijk vol te houden. Voeg steeds meer veertjes toe en kijk hoeveel veertjes de groep in de lucht kan houden, zonder de handen te gebruiken natuurlijk!

Poes is zoek!

Leeftijd	: vanaf 4 jaar
Aantal spelers	: minimaal 4
Doelstelling	: een vrolijk niet-competitief groepsspel wat geschikt is voor jonge kinderen
Locatie	: buiten of binnen
Bronvermelding	: co-op games manual, Jim Deacove

Variatie op verstoppertje: De groep spelers wijst één kind aan dat moeder poes is. Dit kind gaat buiten gehoorsafstand staan. De anderen wijzen één kind aan dat kitten, jong poesje, is. Alle anderen kiezen zelf welk dier zij willen zijn (géén poes dus). Dan verstopt iedereen zich en gaat moeder poes op zoek naar haar zoekgeraakte kleintje. Dit kleintje mag af en toe klaaglijk mauwen. Wanneer de moeder poes een dier gevonden heeft praten ze even en vraagt ze *“ben jij mijn zoekgeraakte kind?”* Het dier antwoord dan bijv.: *“Nee, gekkie, ik ben een kikker!”*. Poes vraagt het dier mee te helpen zoeken en hand in hand gaan ze verder. Een variant is om een vader en een moeder poes te laten zoeken. Als het kind gevonden is mag deze de kat spelen.

Ijsblokjes

Leeftijd	: vanaf 4 jaar
Doelstelling	: ontdekken dat samenwerken loont!
Aantal spelers	: 2 tot 5 (evt. meerdere groepjes)
Benodigdheden	: schaal met warm water, ijsklontjes, rijtjes, bakjes
Locatie	: buiten of binnen
Bronvermelding	: co-op games manual, Jim Deacove

Voor jonge kinderen: Leg een ijsklontje in een bakje warm water. Elk kind krijgt één rietje. De kinderen moeten het ijsklontje uit het water zien te krijgen voordat het gesmolten is. Ze zullen snel uitvinden dat ze elkaar moeten helpen, het ijs smelt snel! Als ze samenwerken en het ijsblokje uit het water tillen en in een ander bakje krijgen zonder het aan te raken dan zijn ze geslaagd. Met oudere kinderen: leg een aantal blokjes in een bakje met warm water, spreek af dat een blokje minimaal met 2 spelers moet worden opgetild en kijk of alle blokjes ‘gered’ kunnen worden voordat ze gesmolten zijn.

Ruilen

Leeftijd	: vanaf 5 jaar
Doelstelling	: plezier, interactie, samenwerken
Aantal spelers	: minimaal 6
Benodigheden	: plaatjes van (bekende) mensen (of foto's van familieleden!) ongeveer A-4 formaat, waar ze helemaal op staan – 1 per speler. Knip de plaatjes in vijf delen; hoofd, schouders, bovenlijf, benen en voeten.
Bronvermelding	: co-op games manual, Jim Deacove

Mix alle delen door elkaar en geef elke speler willekeurig vijf delen. Na het startsignaal mag iedereen beginnen met ruilen. Spelers roepen welk lichaamsdeel zij willen ruilen. Je kunt afspreken om alle delen die bij elkaar horen te krijgen of juist verschillende delen sparen zodat een gek plaatje ontstaat. Wanneer alle spelers een persoon compleet hebben, is het spel afgelopen en worden alle figuren tentoongesteld en bekeken.

Dobbelsteen & bal

Leeftijd	: vanaf 6 jaar
Aantal spelers	: minimaal 2
Doelstelling	: een coöperatief spel waarbij geluk en behendigheid een rol spelen.
Extra doel	: op een speelse manier bezig zijn met optellen en aftrekken.
Benodigdheden	: een dobbelsteen (klein of groot; groot is makkelijker, klein moeilijker). een tennisbal. Papier en pen.
Bronvermelding	: co-op games manual, Jim Deacove

Spelers zitten op hun knieën in een cirkel. De dobbelsteen ligt in het midden. De afstand van de spelers naar de dobbelsteen moet ongeveer 1 tot 1,5 meter zijn (maar kan gevarieerd worden, naar moeilijkheid). Om beurten proberen de spelers nu de dobbelsteen te raken door de bal erheen te gooien. Als de dobbelsteen geraakt wordt, wordt het aantal punten dat de dobbelsteen aangeeft, bij de groepsscore opgeteld. Als de dobbelsteen wordt gemist, wordt de score van het groepstotaal afgetrokken. Iedereen in de cirkel mag 3x gooien, daarna wordt gekeken wat de score is. Kan je de groepsscore verbeteren? Of speel met een grote dobbelsteen en een voetbal en een grote afstand van de spelers tot de dobbelsteen.

Pang!

Aantal spelers	: minimaal 6
Benodigheden	: per speler een goed scherp geslepen potlood. Ballonnen.
Bronvermelding	: co-op games manual, Jim Deacove

Spelers staan naast elkaar op een rij, van de ene kant van de kamer naar de andere kant. Elke speler met een scherp potlood. Bedoeling van het spel is om een ballon van de ene kant naar de kamer naar de andere kant en weer terug aan elkaar door te geven. Hierbij mag alleen de punt van het potlood de ballon raken. De ballon moet van de één naar de ander, zonder een speler over te slaan en mag met niets anders dan de potloodpunt aangeraakt worden.

Coöperatief Memory

Leeftijd	: vanaf 5 jaar
Doelstelling	: samenwerken, een coöperatief gezelschapsspel
Aantal spelers	: 2 tot 10
Benodigdheden	: kaartspel met jokers
Locatie	: binnen
Bronvermelding	: Uit: co-op games manual, Jim Deacove

Voorbereiding: schud de kaarten goed en vraag iedereen te helpen met het gesloten neerleggen van de kaarten. Leg de kaarten dicht naast elkaar maar laat ze elkaar niet raken. Wijs iemand aan die de tijd bewaart, en iemand die de score bijhoudt.

Het doel van memory is om steeds twee bij elkaar horende kaarten te ontdekken in het 'veld' van kaarten. Twee 2en, twee 3en, etc. In deze coöperatieve versie werken de spelers samen om 15 bij elkaar horende kaarten te vinden en mogen ze elkaar helpen als iemand in zijn beurt niet meer weet waar een kaart ligt.

Wanneer de kaarten liggen, mogen de spelers, om beurten, een kaart omdraaien, zó dat iedereen deze kan zien. Dan wordt een tweede kaart omgedraaid door dezelfde speler. Hopelijk lukt het om hetzelfde nummer te vinden! (het gaat dus alleen om de nummers op de kaarten, niet om schoppen, ruiten, klaver of harten). Als de omgedraaide kaarten verschillende nummers hebben, worden de kaarten teruggedraaid en is de volgende speler.

Als een set is gemaakt, dan wordt deze aan degene gegeven die de score bijhoudt. De speler die de set heeft gemaakt, krijgt nu één extra beurt (deze regel kan ook weggelaten worden). Degene die de score bijhoudt laat zo nu en dan weten hoe de score is en hoeveel er nog gemaakt moeten worden voor de groep de 15 sets heeft gehaald.

Uitbreidingen bij memory:

- Kaarten met plaatjes (boer, vrouw, heer, níet aas, deze staat voor de één) kunnen niet gebruikt worden om paren te maken. In plaats daarvan staat elk plaatje voor het slaan van de klok. De plaatjes-kaart wordt aan de tijdbewaarder gegeven. Als de klok twaalf heeft geslagen (de tijdbewaarder heeft 12 kaarten), vóórdat de 15 sets van gelijke kaarten zijn gevonden, dan is de tijd voorbij en is het spel verloren. Schud dan de kaarten, en probeer het nog een keer!
- De jokers (2) staan voor problemen en verraad. Wordt een joker gedraaid, dan wordt de kaart die daarna wordt gedraaid bevroren. Dit betekent dat deze beide kaarten open blijven liggen terwijl het spel verder gaat. Pas wanneer de spelers drie kaarten kunnen vinden die van hetzelfde teken zijn als de kaart die na de joker werd gedraaid, mogen deze als één paar (dus bestaande uit drie kaarten) aan de score worden toegevoegd.
- Let op: Als een plaatje gedraaid wordt na de joker zijn er drie plaatjes nodig voordat deze uren aan de tijdbewaker gegeven mogen worden. Dan slaat de klok drie keer achterelkaar. Voordeel is dat de tijd totdat de drie kaarten gevonden zijn, geen slagen bij krijgt, terwijl de zoektocht naar paren wel doorgaat. Nadeel is dat de klok drie keer achterelkaar slaat.

<u>Help de spelers onthouden:</u> Je mag elkaar helpen wanneer iemand die aan de beurt is niet meer weet waar een kaart ligt. Elkaar helpen maakt dat je als groep beter presteert.

Coöperatief voetbal

Leeftijd	: vanaf 8 jaar
Doelstelling	: samenwerking, plezier, beweging
Benodigdheden	: twee soorten t-shirten of gekleurde banden, voetbal, veld
Bronvermelding	: co-op sports manual, Jim Deacove

Coöperatief voetbal is een ideale manier om verschillende clubs en scholen samen te laten spelen. *Scoren is gemeenschappelijk.* Er is geen fysiek contact en het spel zorgt voor voldoende oefening en vaardigheden waarbij ieders aandeel van belang is. Net zoals bij 'gewoon voetbal' gaat het er bij dit spel om de bal van de ene kant van het veld naar de andere kant te spelen en zoveel mogelijk doelpunten te maken. Naast de gewone speeltijd, is er nu een tweede klok die de tijdslimiet aangeeft voor het maken van een doelpunt. Bijvoorbeeld 30 seconden. Dit is aan te passen afhankelijk van grootte van het veld, aantal spelers en de leeftijd van de spelers.

Basisregel: Voordat er een poging wordt gedaan om te scoren moet de bal zijn aangeraakt door 4 verschillende spelers waarbij er om en om iemand met de andere kleur shirt de bal moet aanraken. Wordt deze regel overtreden dan gaat vanaf dat punt op het veld het spel de andere kant op.

- Een *hoekschop* wordt gegeven als de bal over de lijn van het hoekgebied gaat. Alle spelers verzamelen zich dan in het goalgebied maar omdat de kansen om te scoren in het strafschopgebied hoger zijn telt een goal alleen als deze gemaakt wordt door iemand in een andere kleur shirt dan de speler die de strafschop neemt. De bal mag de grond niet raken voor deze gekopt wordt. De keeper en degene die hoekschop maakt blijven vanzelfsprekend buiten het doelgebied.
- *Buitenspel* is ook van kracht. Na een doelpunt of een misser, als de klok weer aangezet is mogen er geen spelers over de middenlijn zijn voordat de bal daar over is. Het is de taak van de keeper de bal weer zo snel mogelijk in het spel te brengen. De spelers moeten er dus voor zorgen ook zij zo snel mogelijk weer aan de goede kant van het veld te zijn. In de tussentijd tikt de tijd om een goal te maken gewoon door!
- Bij competitief voetbal geldt buitenspel ook als een speler van een team dichter bij het tegenovergestelde doel is dan 2 spelers van het andere team en de bal. Deze regel kan ook nu gehanteerd worden.
- Een andere regel die wat meer uitdaging geeft, is dat er niet meer vanuit het goalgebied op het doel geschoten mag worden.

Een andere aanvulling is door cirkels op het veld te tekenen, iets kleiner dan de middenstip. Dit zijn dan de 'wissel' gebieden.Als de bal in een van deze cirkels terechtkomt en blijft liggen, of aangeraakt wordt door een speler in dit gebied dan draait het spel en wordt er op het andere doel gericht.

Rol van de keeper:
- Wanneer er op een veld wordt gespeeld met doelen zonder netten dan kan de taak van de keeper nog spannender gemaakt worden. Zet de keeper achter het doel om de ballen daar op te vangen. Wanneer de keeper een bal vangt (misser of een doelpunt) voordat de bal de grond raakt na de achterlijn dan geldt dat als een punt. Een doelpunt en daarna gevangen door de keeper is dus 2 punten waard.
- In het geval dat de keeper een gemiste bal vangt heeft hij nog een extra keuze mogelijkheid. Hij mag dan namelijk de bal terug gooien of schoppen naar de spelers die nogmaals mogen proberen te scoren maar het punt dat hij heeft verdiend door de vangbal komt dan te vervallen. Bij het terugschoppen van de bal moet de keeper zich bewust zijn van hoeveel speeltijd er nog is.

Vliegende dieren!

Ooit volgde ik een workshop coöperatief spel bij een Monnik Dada. Deze man had een zak vol met zachte knuffelbeestjes waarmee vervolgens een hele reeks spelvormen werd gespeeld. Zónder winnaar, maar met steeds een uitdaging voor de groep. Zoek zachte kleine knuffelbeestjes zonder harde ogen o.i.d.. Tip: even naar de kringloopwinkel, daarna de knuffels in de wasmachine en droger en je hebt voor weinig geld een zak vol om de volgende spellen mee te spelen:

Superspeed De spelleider neemt een knuffelbeest en vertelt dat deze superspeed kan reizen. Eerst gaan we op gewone snelheid oefenen. Het beestje wordt de kring doorgegooid: Steeds naar iemand aan de overkant van je. Dus niet naar je buurman, en steeds naar iemand die nog niet geweest is én onthoud naar wie je hebt gegooid. Vraag daarna aan de groep wat ze zouden kunnen doen om dat dat sneller te kunnen. Nu nog eens, en nu nemen we de tijd op. O.k. Klaar? Nu! O.k. dat was ... seconden. Nu gaat de groep dit in superspeed doen. De spelleider stelt de uitdaging: Ik denk dat jullie het zeker in 4 seconden kunnen! De volgorde hoe het beestje van de één naar de ander gaat moet hetzelfde blijven. Verder is er vast een slimme oplossing te verzinnen hoe de snelheid opgevoerd kan worden. Enkele voorbeelden: allemaal in het midden, handen boven elkaar. In een lange rij, heel snel doorgeven. De spelleider zelf blijft buiten het spel. Oplossingen moeten vanuit de groep worden bedacht. Moedig overleg aan, en let op dat er naar iedereen wordt geluisterd.

Dierengeluiden I De spelers krijgen elk een knuffeldier. De opdracht is: gooi het beestje naar iemand toe, en maak er een dierengeluid bij, én vang het dier wat eventueel naar jou gegooid wordt. Er mogen geen beestjes op de grond vallen en iedereen moet een beestje krijgen.

Dierengeluiden II gooien het beestje naar dezelfde persoon als bij superspeed (of doe een ronde om opnieuw volgorde te bepalen). Bij het gooien maken de spelers een dierengeluid. Geef even tijd om iets te bedenken en geef eventueel wat voorbeelden. Het beestje wordt nu de groep rondgegooid en iedereen maakt bij het gooien zijn of haar geluid. De spelleider brengt nu steeds meer beesten in het spel, en er zijn dus steeds meer geluiden te horen! Als er een dier valt, pakt de dichtbijzijnde speler het weer in het spel proberen te brengen. Als er veel dieren vallen, kan de spelleider het spel even stopzetten en vragen wat er nodig is om de beestjes zo goed mogelijk te vangen (aandacht bij degene die naar je gooit, én goed gericht gooien naar de ander).

Tegelijk Alle spelers krijgen een knuffeldier. De opdracht is: gooi tegelijkertijd op een teken van de spelleider je dier omhoog, (moet plafond raken als dat mogelijk is) en vang een ánder beest! Er mogen er geen op de grond vallen!

Falen met plezier Twee spelers in het midden, rug aan rug. De andere spelers eromheen met elk een knuffeldier. Op een teken van de spelleider gooien alle spelers hun dieren ongeveer een meter boven de hoofden van de twee spelers die zoveel mogelijk dieren proberen te vangen. Van te voren geven ze aan hoeveel ze er kunnen vangen. Het wordt de spelers niet vooraf verteld, maar het is bijna onmogelijk er meer dan twee te vangen. Hoe is het om iets te doen wat niet kan lukken? Hoe voel je je hierbij? In de volgende ronde kunnen de spelers samen manieren bedenken om de twee spelers te helen er zo veel mogelijk te vangen. De regel: we gooien samen alle dieren op de tel van drie een meter boven het hoofd blijft bestaan! Oplossingen kunnen zijn: de spelers mogen alles gebruiken wat zijzelf aan hebben of wat anderen in de kring aan hebben (bijvoorbeeld een grote sjaal), de spelers hoeven niet meer met de ruggen tegen elkaar aan, etc. Evalueer na afloop: hoe voelt het een opdracht samenwerkend te vervullen, wat is de opbrengst, etc.

Ballonnen

Elke speler krijgt één ballon. Opdracht: gooi jouw ballon omhoog, en vang een andere! Er mogen geen ballonnen op de grond vallen. 2e opdracht: Hou zo lang mogelijk alle ballonnen in de lucht. Als er acht op de grond zijn geweest stopt de tijd! Geef de groep twee of meer pogingen om hun strategie te verbeteren.

Regenbooglint/ Web van verbondenheid

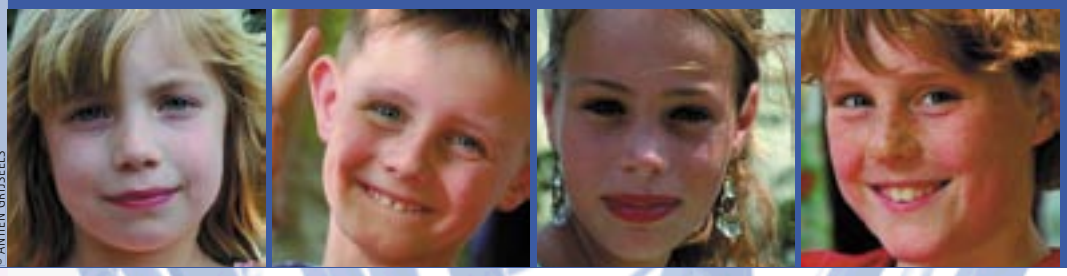
Haal bij een stoffenzaak mooie linten in alle kleuren van de regenboog. 8 meter geel, oranje, rood, groen, blauw, paars. Knoop de linten aan elkaar en rol op tot een bal. Hiermee zijn allerlei spelvormen mogelijk.

1. Het gekleurde web: Zittend in een kring: De bol wordt door de kring gegooid, iedereen die de bol krijgt, houdt het lint op die plek vast en gooit het dan door. Zo ontstaan een gekleurd web.
2. Talking stick: Voordat je de bol doorgooit vertel je wat je geleerd hebt, wat je leuk vindt, je grootste droom, etc. Zo werkt de bol als 'talking stick': een gebruik bij de indianen waarbij iedereen om beurten aan het woord is.
3. Web van verbondenheid: Als het hele lint is uitgerold is een prachtig web zichtbaar waarin iedereen verbonden is.
4. Plaats voor iedereen: mocht het lint te kort zijn, loop dan iets dichter naar elkaar toe en trek het lint weer strak, er komt vanzelf meer lint tevoorschijn waardoor de bol weer door kan!
5. Live lasershow: Verbonden in de circel is het leuk om te experimenteren met bewegen van de lijnen. De lijnen gaan dan omhoog en naar beneden. Door spelers werd dit de 'lasershow' genoemd.
6. Omhoog en omlaag: het is leuk om samen te gaan staan en te gaan zitten. Iedereen tegelijk, zodat het web recht blijft.
7. Treintje: Rol het lint weer op, teruggaande in de kring: stap over en onder de lijnen door en haal alle kinderen op. Wie is opgehaald mag aansluiten in de rij waardoor een lange trein van kinderen ontstaat die iedereen weer ophaald, en die onderweg over en onder de lijnen doorkruipt!
8. Er onder door: Om beurten mogen de spelers onder het web door lopen. Zo laag mogelijk of gewoon. Een andere speler houdt voor jouw even je touwtje vast.
9. Spin in het web: Er mag iemand in het midden die spin in het web wordt. Elke keer als de bol wordt doorgegooid wordt er iets aardigs over dit kind gezegd.

praktisch

Spelend leren samenwerken

Het Spel-Atelier, een samenwerkingsverband tussen diverse jonge creatieve zelfstandig ondernemers, organiseert op locatie coöperatieve spel- en inspiratiedagen, zowel voor bedrijven als voor scholen en conferenties. Er wordt gewerkt met coöperatieve spelmaterialen en –activiteiten, hartenpakketten en op maat gemaakte netwerkprogramma's.
Zie www.spelatelier.nl

© ANTIEN GRIJSEELS

Wat er ook speelt in het land, laten het vooral de kinderen zijn.

Loesje

Blaas de school nieuw leven in

Coöperatief spel is een nieuwe impuls. Kinderen leren in spel verrassend snel hoe ze samen het beste resultaat kunnen bereiken. (pagina 24)

Samen iets opbouwen

Samen zorgen voor de omgeving, maakt betrokken. Samen werken aan iets groots, maakt dat je vanzelf gaat samenwerken. Welke activiteiten lokken bij [illegible] manier samenspel uit?

Vrijheid geeft veranderkracht

[illegible] opmerkt [illegible]. Vrijheid geeft verandering maakt dat kinderen heel snel leren. Voer 'de weg van de voeten' in en leer kinderen hun eigen hart te volgen. (pagina 24)

Competitie is aangeleerd

Als kinderen niet worden geboren met de wil om te winnen, maar competitie op school, in gezin en in de maatschappij wordt aangeleerd, wat voor effect heeft het dan als kinderen op school in aanraking komen met samenwerkingsprincipes? (pagina 25)

Het hart in actie

Ook het hart reageert [illegible] spel en samenwerken je wordt er slim van, want wie [illegible] (pagina 26)

"Coöperatief spel is dat er geen winnaar is, maar dat iedereen wint, maar niemand verliest." Kaïra, 8 jaar.

"Soms komen er in spelletjes ruzies, maar dat heb ik in coöperatieve spelen nog nooit meegemaakt." Nathan, 11 jaar

"Je leert er best wel veel van. Met andere kinderen samen te spelen. Je hoeft niet altijd de beste te zijn." Jelle, 9 jaar.

De weg van de voeten

'De weg van de voeten' geeft kinderen de vrijheid én de verantwoordelijkheid om te zoeken waar ze blij van worden en iets anders te gaan doen als ze ergens klaar zijn. Niemand hoeft te gaan 'klooien'. Dat stimuleert samenspel en houdt de flow in de groep. Met: "Je mag doen wat jij graag wilt, zeg even waar je bent en laat het weten als je iets anders gaat doen", leren kinderen te voelen wat voor hen belangrijk is. Zorg voor verschillende soorten activiteiten zodat iedereen iets vindt wat bij hem of haar aansluit. Zelfs, of vooral, kleuters kunnen dit goed!

Mening leerlingparlement

"We wilden laten zien dat coöperatief spelen net zo leuk kan zijn als gewoon spelen en dat je niet altijd hoeft te winnen om een spel leuk te maken. Het was heel leerzaam. Ik hoorde laatst van een jongetje, dat hij nu ineens wel tegen zijn verlies kan, omdat hij weet dat je niet altijd hoeft te winnen om het leuk te hebben. Dat heeft hij door deze dag geleerd. Dat vind ik wel leuk, dat het kán. Dat je alle kinderen een beetje laat veranderen." Nikki (11 jaar): "Vaak doen kinderen spelletjes, kunnen niet tegen hun verlies en worden boos en gaan schelden. Ik had altijd ruzie met mijn zus. Toen heb ik haar verteld wat we hebben geleerd, dat je ook samen kunt spelen. Nu gaat het veel beter." Willemijn: "Er is ook veel minder ruzie op school, lijkt wel. Eerst was er altijd ruzie in de pauze en daarna was er helemaal geen ruzie meer."

Leerlingparticipatie

Door leerlingen te betrekken bij de zorg voor de school en de schoolomgeving en de organisatie daarvan, krijgen ze meer hart voor de school en meer zorg voor elkaar. Het is opvallend hoe snel kinderen switchen van competitie naar samenwerking, wanneer je hen die ervaringen aanbiedt. Het blijkt dat wanneer kinderen in spel een gevoel ontwikkelen van wat samenwerking inhoudt en waarom je dat überhaupt zou doen, dit doorwerkt in hun gedrag naar elkaar, ook buiten het spel. Leerkrachten die gezien hebben dat het kán, geven kinderen meer ruimte om samen te werken. De angst dat het uit de hand loopt als je ze meer ruimte geeft, neemt af wanneer leraren zien dat kinderen die gemotiveerd zijn, ook verantwoordelijk zijn. Zo leren kinderen via spel op een natuurlijke manier de sociale vaardigheden die ze nodig hebben om samen te werken.

De coöperatieve school

Op verschillende plekken in de school zijn activiteiten te bedenken die kinderen uitlokken sámen in plaats van tégen elkaar te spelen. Samen koken, samen muziek maken, (kring)dansen, samen mozaïeken. Met binnenbanden van fietsen, je krijgt ze gratis bij de fietsenmaker, speel je op het schoolplein hoeveel-mensen-passen-er-in-één-fietsband. Met bamboestokken en postelastieken bouwen kinderen fantastische bouwwerken. Ook samen knikkerbanen maken en coöperatieve knikkerspellen zijn populair. Bij gym geef je kinderen de opdracht zich te verplaatsen met een beperkte hoeveelheid materiaal, zonder de grond te raken. Ook veel gangbare sporten kunnen omgebouwd worden tot coöperatieve. Bijvoorbeeld in zo min mogelijk keer de bal in de basket te krijgen, waarbij ieder de bal maar één keer mag aanraken. In de klas kunnen coöperatieve spelletjes goed dienen als 'energizers'. Bijvoorbeeld coöperatieve stoelendans: er gaan wel stoelen weg maar alle kinderen blijven in het spel. Ook coöperatieve bordspellen zijn geschikt voor in de klas. Rondom coöperatief leren zijn er diverse boeken, die ingaan op didactische structuren. En tot slot: begin het schooljaar met coöperatieve spellen, en zet de energie van samenwerking neer in de nieuwe groep.

Websites

www.spelatelier.nl
www.earthgames.nl

Spel-Atelier leert leerkrachten spelen

Op Christelijke Jenaplan basisschool de Regenboog in Assen werd voor de zomervakantie door het Spel-Atelier in samenwerking met het leerlingenparlement een coöperatieve spelendag voor 200 kinderen georganiseerd. Schoolleidster Jeanette Sprong: "Tijdens de dag heb ik geen enkel kind gezien wat aan de kant stond. Iedereen heeft meegedaan. Dat is bijzonder, want we hebben een aantal kinderen die moeilijk tot spel komen en zéker tot samenspel. Doordat het Spel-Atelier eigen mensen bij zich had waren de leerkrachten vrij om te observeren en kinderen op een nieuwe manier te zien. Ze hebben ervaren dat als je kinderen loslaat, kinderen het gewoon zelf doen. Dat er veel meer kracht in een kind zit, dan dat jij vermoedt. Dat heeft heel veel effect gehad. De kinderen hebben die dag gezamenlijk het fietsenhok geschilderd en op de betonnen tafel op het plein is een mozaïek gemaakt. Daar hebben we veel positieve reacties van ouders op gekregen. De kinderen stonden in de lunchpauze te springen om weer te beginnen, ze waren veel vroeger op school dan anders." Eén van de leerkrachten: "Ik deed met de jongens van groep 7 en 8 mee met een coöperatief balspel. Opeens komt de grootste branieschopper naar me toe en zegt: "Gezellig hè juf"?" Een hulpmoeder: "De 'lastpakjes' spelen nu met anderen, terwijl ze vaak een beetje apart stonden." Eén van de kinderen merkt op: "De leerkrachten vond ik ook wel weer een beetje kind. Iedereen ging gewoon meespelen. Je had niet meer door wie juf was en wie leerling."

Speel je slim

Door te spelen, ontwikkelen we ons zelfbeeld, inlevingsvermogen in anderen en compassie met anderen. Onderzoek van James Prescott toont aan dat kinderen zonder aanraking, beweging en spel, hersenafwijkingen ontwikkelen. Bruce Perry (1998) toonde aan dat kinderen die zonder spel en aanraking opgroeien 20 tot 50% kleinere hersenen hebben. Dopamine, wat tijdens spelen vrijkomt in de hersenen, laat ons genot, blijdschap en welzijn ervaren. Spel is nodig voor de ontwikkeling van onze hersenen, en je hebt spel nodig om tot sociaal gedrag te komen en lekker in je vel te zitten.

Spel brengt het hart in een staat van coherentie. In deze staat hebben we een natuurlijke nieuwsgierigheid, innerlijke vrede, waardering, liefde, creativiteit, blijdschap en voelen we verbondenheid met anderen. Wanneer we spelen en plezier hebben, neemt de amygdala in ons brein het goede gevoel waar en zorgt via het parasympatische zenuwstelsel voor een coherent hartritme, gereguleerde bloeddruk en een diepere ademhaling. Met een coherent hartritme zijn we optimaal in staat om te leren. Spel is hierdoor de meest natuurlijke staat van leren die we tot onze beschikking hebben. Hierdoor gaat het proces van leren samenwerken door middel van coöperatief spel zo snel!

Meer lezen:

Carla Hannaford, Awakening the child heart; isbn 09771664706. Jamilla Nur publishing

Straatmandala

Speel dit spel op een (school)plein. Neem een grote spijker, maak hieraan een touw van 2 meter vast, steek de spijker tussen de stenen. Bevestig een stuk stoepkrijt vast aan het touw op 1 tot 2 meter vanaf de spijker. Krijt nu met deze "passer" een grote cirkel. Verdeel de cirkel in zoveel taartpunten als er tekenaars zijn: ieder gaat voor een punt staan met stoepkrijt in de aanslag.

Merk één van de taartpunten als 'Koningspunt': diegene die daarvoor staat tekent een eenvoudige vorm of lijn. De anderen tekenen de vorm na. Dan schuift iedereen met de klok mee één taartpunt op en een nieuwe Koning neemt het initiatief. Na een aantal rondes staat er een kleurige, vrolijkmakende tekening op stoep of plein, die uitnodigt tot het verzinnen van nieuwe spelletjes. Wanneer je steeds vanaf één van de zijlijnen van je taartpunt tekent, ontstaat er een mandala die lijkt rond te draaien!

Uit het Speelkracht-aanbod van Yluma spelen & helen www.yluma.nl.

Samen bouwen

Bas (10 jaar): "Eerst speelden bovenbouwers met bovenbouwers. Nu spelen ze ook met groep één-ers of twee-ers". Bij veel coöperatieve activiteiten kunnen grote en kleine kinderen prima samen spelen, zoals bij mozaïeken of bij het samen bouwen met bamboestokken. De groten leggen het de kleintjes uit, of andersom! Op het plein zie je hoe het samengaat en hoe ze elkaar gaan helpen. Stoere jongens tillen een kleintje op naar de basket om een doel te maken. Geef kinderen de gelegenheid zich door de school te verplaatsen en laat hen de kracht van zelf mogen kiezen ontdekken, zoals dit jongetje wat met stralende ogen zei: "Ik wou het, en toen mocht het!"

Hartenkracht

Hartenvrouw Nele Verhoeven verzamelt op scholen samen met kinderen Hartenkrachten: "Hartenkrachten zijn alle blije, fijne, mooie, hartverwarmende, waarderende, positieve dingen die kinderen doen en zeggen. Eerst worden aan de hand van fysieke oefeningen de eigen hartenkrachten van de kinderen geactiveerd. Daarvoor moeten kinderen uit het hoofd, in het lijf! De oefeningen openen het hartgebied. Dan worden we samen de 'Hartenbrigade'. We zetten onze hartenantennes op en klikken onze hartsensor aan en gaan op pad om alle hartenkrachten te verzamelen. De Hartenbrigade bevraagt andere leerlingen over wat zij bijzonder, mooi, lief of leuk vinden aan de dag of aan wat ze op dat moment aan het doen zijn. Deze uitspraken schrijven ze op en worden verzameld op de Hartenmuur. Die hangt aan het einde van de dag helemaal vol met positieve, waarderende uitspraken! De kinderen vinden het erg leuk om te doen, het werkt motiverend en kinderen leren te kijken vanuit waardering. Dit geeft een positieve, opbouwende sfeer in de school. Meer informatie: http://hartenvrouw.blogspot.com/

Inspireer jezelf

Ook jezelf voeding geven op dit gebied levert veel op. Speel een coöperatief spel in een vergadering met het hele team, om ook daar spelenderwijs samenwerking en plezier te bevorderen. Zorg dat je eigen harten-stroom op gang blijft door dingen te doen waar jij blij van wordt. En geniet van wat je ziet bij de kinderen!

"Het mooiste van coöperatief spel vind ik dat je echt groeiprocessen ziet. Kinderen leren een doel na te streven dat in mijn ogen veel belangrijk is dan wat je met competitief spel bereikt: samenwerken en ontzettend veel plezier hebben. Ze leren samenwerken, elkaar bemoedigen, aansporen, plezier hebben, iedereen doet mee, er valt niemand buiten, ik kan de lijst nog wel veel langer maken! Wat mij vooral opvalt is dat iedereen met een glimlach rondloopt. En, er wordt niemand buitengesloten!"

Meester Casper, de Regenboog, Assen.

Ervaringen uit het buitenland

Het werkt om het coöperatieve de school in te halen, blijkt uit ervaringen in Canada en de Verenigde Staten, waar duizenden scholen het Tribes Learning Communities® programma volgen. Kinderen leren twaalf essentiële sociale vaardigheden voor samenwerking en ontdekken de motivatie om deze te gebruiken. Leerlingen krijgen zelf de verantwoordelijkheid om elkaar te houden aan vier positieve afspraken: luisteren met aandacht, waardering/ elkaar niet afkraken, het recht om even niet mee te doen, en wederzijds respect. Onderwijzers en opvoeders zijn het er over eens dat een positieve sfeer in de school de meest effectieve manier is om het gedrag en het vermogen om te leren te beïnvloeden. Meer informatie: www.tribes.com.

Volgende nummer!
Systemisch leren denken, in het belang van onze aarde

Tekst: **Anne Mijke van Harten**
Foto's: **Antien Grijseels, Jorn Mols, Nele Verhoeven, Dirk Wessels, Elke Wong Lun Hing**

Anne Mijke van Harten

SAMEN VIEREN

Gesprek, spel, werk en viering; de vier basisactiviteiten waarbinnen kinderen samen met anderen actief zijn. In een serie van vier artikelen worden praktische tips gegeven hoe je als groepsleider coöperatieve spelvormen kunt gebruiken in de basisactiviteiten en zo samenwerking kunt bevorderen.

Feest?!

In de groep wordt de verjaardag van Abel gevierd. Hij mag uitdelen, krijgt een verjaardagsmuts en mag de groepen rond. Ook worden er een paar spelletjes gespeeld om het te vieren, waaronder stoelendans, een spelletje dat Abel altijd leuk vindt. Maar al snel zit Abel met een sip gezicht aan de kant. Hij was niet snel genoeg en had geen stoel. Nu mag hij niet meer meedoen. En híj was nog wel jarig.
In vieringen voelen kinderen dat ze deel uitmaken van een groter geheel: de groep, de bouw, de school, de schoolgemeenschap samen met alle ouders. Door samen te vieren ervaren kinderen: we zijn een gemeenschap en iedereen hoort erbij. Het gaat om genieten van en met elkaar. In vieringen ontwikkelen kinderen een gevoel van verbondenheid.
Het lijkt tegenstrijdig dat we binnen die vieringen competitie-elementen inbrengen: een wedstrijd die je kunt winnen, kinderen die afvallen en niet meer mee mogen doen, winnaars en verliezers. Competitie creëert afscheiding, terwijl we in vieringen juist naar verbondenheid streven.
Een viering is een combinatie van feest en spel. Zowel het coöperatieve spel als een viering doen een appel op het gevoel van verbondenheid. Het gevoel van verbondenheid kun je dan ook goed versterken door coöperatieve spelletjes in te brengen tijdens de vieringen. Een voorbeeld van een zo'n spel is de coöperatieve stoelendans: hoewel er steeds meer stoelen weg gehaald worden, blijft iedereen aan het spel meedoen. De kinderen helpen elkaar en zorgen dat er voor iedereen plek is op de stoelen.

Erbij horen versterkt zelfwaardering

In coöperatieve spelvormen valt niemand af, iedereen doet mee en de krachten worden gebundeld om een gezamenlijk doel te bereiken. Er wordt met elkaar gespeeld in plaats van tegen elkaar. Elk kind is hierbij waardevol. Ieder kind kan, ongeacht zijn mogelijkheden, mee doen. In coöperatief spel ervaren kinderen 'aan den lijve' dat ze erbij horen. Het gevoel hebben erbij te horen is één van de voorwaarden om een goed gevoel van zelfwaardering op te kunnen bouwen. En een goed gevoel van zelfwaardering is weer voorwaarde om goed te kunnen leren.

Een leuke manier om 'samen zijn' te vieren is samen een maaltijd organiseren.
Op jenaplanschool de Krullevaar in Hoogeveen organiseerden we een coöperatieve maaltijd: iedereen nam iets van thuis mee. Een grote verrassing toen alles op een mooi versierde tafel werd gezet. Wat was er allemaal? En wat hadden we niet? Sommige groepen hadden veel brood, maar weinig beleg, andere hadden veel zelfgemaakte lekkernijen. Er werd onderling geruild en zo hielpen groepen elkaar.

Vieren wie je bent

Ook goed voor de zelfwaardering: vieren wie je bent. Hier volgt voor elke bouw een spelvorm rond dit thema. Vieren wie je bent kan ook als een schoolthema worden gebruikt.

Onderbouw: Op de jenaplanschool Montini in Baarn barstte een kind in de kring ineens in huilen uit terwijl het snikte: 'Ik heb geen vriendjes'. Waarop de andere kinderen allerlei lieve woorden begonnen te zeggen. Daarna schreef de groepsleidster een verhaal over een doosje in je hart om alle herinneringen in te bewaren en maakten de kinderen hun eigen 'lieve woordendoosje'. Het verhaal en bijbehorend project zijn te vinden via www.deopenplek.nl

Middenbouw: Dit spelletje heet 'de tien dingen die we delen'. In groepjes van ongeveer vijf kinderen zoeken we tien dingen die we allemaal leuk vinden. Dus iemand zegt bijvoorbeeld: zwemmen. Als alle anderen dat ook leuk vinden, steken ze één vinger op. Als beide handen gevuld zijn, vieren ze dat ze zoveel dingen delen. Het groepje mag samen juichen of een groeps-jel doen om het te vieren.

Bovenbouw: Elk kind krijgt een vel papier of karton op de rug. De kinderen schrijven nu iets wat ze leuk, aardig, grappig etc. aan iemand vinden bij elkaar op de rug. Let er samen op dat iedereen dingen op zijn vel krijgt. Voor deze activiteit moeten kinderen elkaar een beetje kennen. Bijvoorbeeld geschikt voor op kamp of voor een afscheid van kinderen die naar het voortgezet onderwijs gaan. De positieve opmerkingen geven zelfvertrouwen voor de volgende stap! Zorg voor stiften die niet doordrukken.

De viering als pedagogische terugblik

We kunnen ook vieringen vieren om het gemeenschapsgevoel en de communicatieve vaardigheden te versterken. Dit kan tevens ingezet worden als pedagogische terugblik die Petersen als belangrijk element van vieringen noemt. Vraag alle kinderen een hoogtepunt te noemen uit een viering van het afgelopen (half)jaar: Wat vonden ze mooi, leuk, fijn en vooral… waarom. Dit is meteen een manier om van de kinderen feedback te krijgen over hoe ze de vieringen ervaren en wat er misschien te verbeteren valt.
Samen een hartenmuur maken is een vorm waarin volwassenen en kinderen gevoelens delen en deze aan elkaar laten zien. Vraag elk kind en elke volwassene in de school een tekening of collage te maken over een bijzonder moment tijdens een viering en hang deze op een plek die iedereen kan zien. Het voedt het gemeenschapsleven wanneer je kunt zien, horen of ervaren hoe anderen de viering hebben ervaren. Ook foto's van vieringen, netjes opgeplakt of ingelijst, regelmatig ververst en op een plek waar kinderen ze kunnen bekijken, houden het gemeenschapsleven levend en maken dat kinderen erover blijven praten. Vieringen horen bij het samenleven in een leef- en werkgemeenschap.

Het jaar rond

Vieringen spelen een grote rol in het dag-, week- en jaarritme. Er zijn heel wat feesten te vieren door het jaar heen, zoals verjaardagen, feestdagen, religieuze dagen en gedenkdagen. Ook het vieren van zelfbedachte feestdagen geeft een groot saamhorigheidsgevoel. Een spontaan feest doorbreekt de dagelijkse gang en geeft nieuwe verbondenheid en energie. Ik vergeet nooit dat we, toen ik acht was, 's ochtends aan het ontbijt besloten om die dag een herfstfeest te vieren. We zochten mooie blaadjes, kastanjes en eikels, schreven uitnodigingen en maakten lekkere dingen. 's Middags was het feest voor de hele buurt!
Benut met de kinderen alle momenten die je kunt vieren. Klein of groot. Iets wat iemand met veel moeite geleerd heeft en ineens onder de knie heeft, kan een goede reden zijn voor een feestje! Zo is er elke dag wel iets te vieren!

Anne Mijke van Harten is oprichtster van Earthgames en hartfocus trainer. Ze geeft workshops op het gebied van coöperatief spel en maakt en biedt spelmaterialen met een positieve invloed op het gedrag en de ontwikkeling van kinderen.
Fotografie: jenaplanschool De Regenboog in Assen
Meer informatie over coöperatief spel is te vinden op www.earthgames.nl.

Lezersaanbieding

In het coöperatieve bordspel Leve de lol! wordt de gang door het jaar, de seizoenen en de maanden zichtbaar voor kinderen. In het spel kiezen kinderen zelf welke feesten ze willen vieren, wanneer die zijn en waarméé ze het feest willen vieren. Ook de multiculturele feesten zijn daarmee te vieren. Vervolgens helpen ze elkaar om alle benodigdheden bij het goede feest te zoeken. Het spel is geschikt voor twee tot zes kinderen vanaf vijf jaar. Het spel Leve de lol! is nu voor lezers van Mensenkinderen tot 1 januari €45,00 in plaats van €47,50.

SAMEN SPELEN

Anne Mijke van Harten

Gesprek, spel, werk en viering; de vier basisactiviteiten waarbinnen kinderen samen met anderen actief zijn. In een serie van vier artikelen worden praktische tips gegeven hoe je als groepsleider coöperatieve spelvormen kunt gebruiken in de basisactiviteiten en zo samenwerking kunt bevorderen.

Van spelen word je slim

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat kinderen die opgroeien zonder spel, beweging en aanraking 20 tot 50 % kleinere hersenen hebben of hersenafwijkingen ontwikkelen[1]. Om tot spel te kunnen komen is een complex brein nodig met het vermogen te dromen[2]. Tijdens het spelen komen er verschillende stoffen vrij in het lichaam die een positieve werking hebben. Dopamine bijvoorbeeld, dat een grote rol speelt in het ervaren van genot, blijdschap en welzijn. Maar ook bij het coördineren van handelingen, bij leren en aandachtig kunnen zijn (Kinderen met ADHD hebben lage waarden dopamine[3]). Spel is nodig voor de ontwikkeling van onze hersenen. Tijdens spel worden er voortdurend nieuwe verbindingen gelegd in de hersenen en kunnen er meer signalen en meer zuurstof naar de hersenen.

Spel is verweven met alle ontwikkelingsgebieden. In spel leren kinderen met hun hele lijf. Else Petersen, echtgenote van Petersen, benoemt dat kinderen van nature sterk op anderen gericht zijn. Samenwerken en elkaar helpen behoren daarom in de Jenaplanschool een belangrijke plaats te krijgen.

Een ouder vertelt: "Eén keer in de maand hebben we op school spelletjesmiddag. Ik was geschokt te zien hoe veel strijd er was, hoeveel ruzie. Iets wat bedoeld is als een gezellige middag is voor heel veel kinderen én begeleiders helemaal niet leuk. Ik vraag me af hoe het zou zijn als we de kinderen coöperatieve spellen aanbieden."

Een begeleidster vertelt: "Bij ons wordt regelmatig het coöperatieve gezelschapsspel Max de kat gespeeld. De kinderen hebben gedragsproblemen. In het spel zorgen de kinderen er samen voor dat eekhoorn, muis en vogel veilig aankomen in hun holletje bij de boom. Als de kat te dichtbij komt, kunnen ze hem teruglokken met een lekker hapje. Aan het einde van het spel hoor je de kinderen samen juichen: "Het is ons gelukt!". De kinderen spelen dit spel zelfstandig, terwijl ze bij competitieve spellen veel begeleiding nodig hebben."

Bij veel spellen die we kinderen aanbieden is een competitie-element het uitgangspunt; het gaat erom het spel te winnen, door sneller te zijn, slimmer te zijn of meer geluk te hebben dan de ander. In competitieve spellen is er maar één winnaar en heel veel meer verliezers. Hoe meer nadruk er in een situatie gelegd wordt op winnen, hoe vernederender verliezen zal zijn. Kinderen met een lage zelfwaardering verwachten dat ze zullen verliezen, en zullen er zelf voor zorgen te verliezen. Om een spel te kunnen winnen leert een kind de zwakke plekken van anderen te vinden zodat het kan winnen. Het kind leert dat het leuk is om van een ander te winnen, ook als die ander daar zelf geen plezier in heeft.

Van competitie naar samenwerking

Coöperatief spel blijkt goed te passen bij het Jenaplanonderwijs en steeds meer scholen gebruiken coöperatieve spellen in het onderwijs. Ouders en begeleiders ervaren hoe coöperatief spel bijdraagt aan een opbouwende sfeer in de groep en aan een positief leerklimaat. Anders dan bij de gangbare competitieve spellen wordt er niet tegen, maar mét elkaar gespeeld. In coöperatief spel worden uitdagingen, ontdekkingen, en succes of verlies gedeeld. De nadruk ligt op het plezier in het spel, op het samen succesvol zijn. Spelenderwijs wordt het voor kinderen vanzelfsprekend om samen te werken, te delen, te overleggen en in het spel worden ze uitgedaagd creatief te denken. Vaardigheden die steeds meer worden gewaardeerd in het onderwijs, bedrijfsleven en maatschappij. Coöperatief spel draagt bij aan een sfeer van plezier en openheid en heeft een positief effect op het gedrag en welbevinden van kinderen.

Vaak al binnen één spel verandert de sfeer wanneer we kinderen via spel stimuleren coöperatief te zijn, ze vertrouwd maken samen te werken, elkaars kwaliteiten te leren zien en deze in te zetten, anderen te helpen, zodat de groep als geheel succesvol kan zijn.

Iedereen heeft een bijdrage, kinderen van verschillende leeftijden maar ook kinderen en volwassenen kunnen gemakkelijk samen spelen. Het doel verschuift van proberen de beste te zijn naar het samen willen winnen. Spelletjes eindigen niet meer met boze kinderen die roepen dat het 'echt niet eerlijk is' en/of speelborden die door de kamer vliegen!

Het belang van samenwerking

Diverse onderzoeken hebben zich bezig gehouden met de effecten van coöperatief spel op de ontwikkeling en het gedrag van kinderen. Lawrence E. Shapiro schrijft in zijn boek 'Hoe vergroot ik het EQ (emotionele intelligentie) van mijn kind': 'In een onderzoek werden kleuters op het schoolplein geobserveerd aan het begin, in het midden en aan het einde van het schooljaar. Hierbij werd ontdekt dat de kleuters die meer tot samenwerking geneigd waren een grotere sociale status kregen, terwijl de minder tot samenwerking geneigde kinderen minder aardig werden gevonden en minder vaak als speelmaatje werden gekozen[4]'.

Bij een onderzoek naar de manier waarop coöperatieve spelletjes kunnen worden gebruikt om agressief gedrag van jonge kinderen te temperen, werd ontdekt dat kinderen die coöperatieve spelletjes en activiteiten hebben geleerd, meer geneigd zijn hun leeftijdsgenoten te accepteren, met

anderen te delen, onderlinge verschillen te aanvaarden en positieve vriendschappen op te bouwen. Er werd geconcludeerd dat niet-agressieve samenwerking 'één van de meest basale doeleinden van de ontwikkeling is en een basis legt voor goede vriendschappen, een geslaagd huwelijk en een succesvolle carrière.'[5]

Coöperatief spel

- Coöperatief spel wordt gekoppeld aan betere leerprestaties, emotionele onafhankelijkheid en een goed ontwikkelde identiteit.
- Coöperatief spel stimuleert samenwerking en overleg. Op een vanzelfsprekende manier leren kinderen samen oplossingen te zoeken, te delen, naar elkaar te luisteren, samen te werken, creatief te denken.
- Coöperatief spel bevordert een sfeer van plezier, openheid, vertrouwen en een gevoel van veiligheid
- Spelers gaan flexibeler denken en vinden gemakkelijker creatieve oplossingen voor problemen. De bereidheid creatieve oplossingen in te zetten neemt toe.
- Coöperatief spel draagt bij aan het ontwikkelen van eigenwaarde en zelfvertrouwen.
- Coöperatieve spelvormen beïnvloeden op een positieve manier de sociaal-emotionele ontwikkeling; samen spelen in plaats van tegen elkaar geeft kinderen het gevoel erbij te horen en waardevol te zijn.
- Door samen te werken en te overleggen vinden spelers vaak meer oplossingen dan ze alleen hadden kunnen verzinnen. Ze ervaren wederzijdse afhankelijkheid.
- Opvallend aan coöperatief spel is dat kinderen het positieve gedrag dat ze in het spel leren (samenwerken, delen, naar elkaar luisteren, iedereen hoort erbij), ook daarbuiten gebruiken. Dit is ook uit verschillende onderzoeken gebleken. Daardoor kan coöperatief spel goed ingezet worden bij de sociale vaardigheidstraining.

Spel binnen het ritmisch weekplan

Er kunnen coöperatieve spelvormen verweven worden in de verschillende activiteiten van het ritmisch weekplan. Er kan coöperatief gespeeld worden op het schoolplein, in de gymzaal en het speellokaal, tijdens vrij spel, in speelhoeken, in de kring, tijdens vieringen en weeksluiting. Zorg voor afwisseling tussen uitbundig spelen, rustig spelen, spel met veel lichaamsbeweging, spelen waarbij kinderen oefenen met behendigheden zoals evenwicht bewaren en spelen waarin kinderen creatief zijn en hun fantasie gebruiken. Integreer coöperatief spel in wereldoriëntatie, denk aan expressie-lessen, bewegingsonderwijs, dramatische expressie en rollenspelen, gezelschapsspellen, leerspellen zoals taalspel of speelse wiskunde, buitenspel. Samen dansen, spelen, genieten van poppenkastspel, muziek maken of samen een maaltijd voorbereiden zijn ook allemaal activiteiten, waarbij er een gezamenlijk doel is en de nadruk ligt op het plezier van samen zijn.

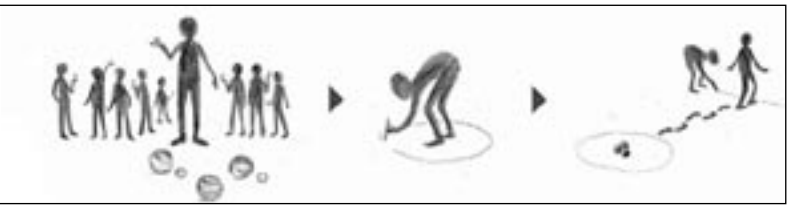
We kunnen onderscheid maken tussen vrij spel, begeleid spel en spel als geleide onderwijsactiviteit. Willen we het authentieke spel stimuleren dan zorgen we dat kinderen kunnen beschikken over ruimte en tijd. Zorg voor voldoende vrije spelmomenten waarbij de omgeving uitdaagt tot spel. Dit geldt niet alleen voor jonge kinderen maar zeker ook voor oudere kinderen en volwassenen! Vul je 'rugzak' met verschillende spelvormen en leer deze op de juiste momenten in te zetten.

De rol van de begeleider

Spel als basisactiviteit vraagt een spelende houding van de groepsleider. De groepsleider kan samen met de kinderen nieuwe mogelijkheden ontdekken en zo nieuwe ontwikkelingskansen creëren.
Wanneer we coöperatief spel willen invoeren op school lopen we vaak in eerste instantie tegen onze eigen programmering op. We groeien op in een maatschappij die draait op competitie: we komen het tegen in de economie, op school, in de sport, etc. We zijn gewend om te denken vanuit competitie. Het vernieuwende en interessante aan bezig zijn met de invoering van coöperatief spel op school, is dat je op een andere manier leert denken.

Anne Mijke van Harten is oprichtster van Earthgames en hartfocus trainer. Ze geeft workshops op het gebied van coöperatief spel en maakt en biedt spelmaterialen met een positieve invloed op het gedrag en de ontwikkeling van kinderen. Meer informatie over coöperatief spel is te vinden op www.earthgames.nl.

Fotografie: Aventurijn, Avontuurlijk leren, Loenen en Antien Grijseels, Apeldoorn
Illustratie: Margreet de Bruin, Vliegvis, Apeldoorn

Coöperatief knikkeren

Teken met stoepkrijt een cirkel om de voeten van één van de spelers. Leg daar drie bonken in. Teken een beginlijn op zes stappen vanaf de cirkel. Elke speler heeft één knikker. De spelers proberen om beurten de bonken uit de cirkel te ketsen. Komt een knikker in de cirkel terecht, dan werken ze samen om eerst deze vrij te spelen (springt er toch een bonk uit, dan wordt deze teruggelegd). Het spel is gewonnen wanneer alle bonken uit de cirkel zijn geketst. Het spel is verloren wanneer alle knikkers vast zijn komen te zitten in de cirkel.

Noten

1. *Prescott James. Video Touch the Future foundations, discovering the intelligence of play. Nervada City, CA en Perry Bruce 1998.*
2. *Brown, Stuart L. 1994. Animals at play. National Geographic. 186(6):2-35.*
3. *Siviy, Stephen. 1998. Play. Psychologist at Gettysburg College, PA.*
4. *Uit: Hoe vergroot ik het EQ van mijn kind. Een opvoedingsgids tot emotionele intelligentie, Lawrence E. Shapiro, Uitgeverij Boom. Onderzoek van Gary Ladd.*
5. *Uit: Hoe vergroot ik het EQ van mijn kind. Een opvoedingsgids tot emotionele intelligentie, Lawrence E. Shapiro, Uitgeverij Boom. Onderzoek door April Bay-Hintz en collega's, Universiteit van Nevada, te Reno*

Anne Mijke van Harten

SAMEN WERKEN

Gesprek, spel, werk en viering; de vier basisactiviteiten waarbinnen kinderen samen met anderen actief zijn. In een serie van vier artikelen worden praktische tips gegeven hoe je als groepsleider coöperatieve spelvormen kunt gebruiken in de basisactiviteiten en zo samenwerking kunt bevorderen.

De weg van de voeten

Op een jenaplanschool voerden we 'de weg van de voeten' in: de kinderen kregen in een voorbereide omgeving, waarbij er zowel binnen als buiten van alles te doen was, de vrijheid en de verantwoordelijkheid om steeds datgene op te zoeken wat ze graag wilden leren en waar ze blij van werden. De hele schoolbevolking deed mee, ook de kleuters. De enige regels waren: je mag doen wat jij graag wilt, zeg even waar je bent en laat het weten als je iets anders gaat doen. Zo leerden de kinderen hun eigen hart te volgen en te voelen wat voor hen belangrijk is. Eén van de opvallende gevolgen was dat groepsleiders beschreven: 'Kinderen die normaal gesproken onze zorgenkinderen zijn, zijn nu actief en betrokken bezig. Ze werken zelfs samen, iets wat anders vaak problemen geeft.' Hoe dat komt? Doordat er voor elk kind iets te vinden was wat op dat moment bij zijn of haar behoeften en interesses paste, uitdagend genoeg was en ook niet te veel vroeg van kinderen. Niemand hoefde te gaan 'klooien'. Het samenspelen werd gestimuleerd en het samen bezig zijn creëerde een positieve flow in de groep. Voor de kinderen was het soms wel even wennen, zoals een jongetje dat stralend zei: 'Ik wou het en toen mocht het ook nog!'

Wanneer winnen het doel is, verdwijnt leren naar de achtergrond.

Groepsleiders die gezien hebben dat dit kan, geven kinderen meer ruimte om samen te werken. De angst dat het uit de hand loopt, als je kinderen meer ruimte geeft, neemt af. Groepsleiders zien dat kinderen die gemotiveerd zijn, ook verantwoordelijk zijn. Dit is een onmisbare basis voor groepsleiders om ruimte te geven aan samenwerking.

Het werken georganiseerd

Volgens Peter Petersen gaat het erom in het onderwijs situaties te creëren waarin echt leren kan plaats vinden. Van de vier basisactiviteiten wordt er binnen school het meeste tijd besteed aan werken. Binnen het werken kunnen we het leren op drie manieren organiseren: competitief, individueel of coöperatief. Het leren coöperatief inrichten past goed bij het jenaplanonderwijs. Om te zien waarom dit zo is, kijken we in dit artikel naar de effecten van competitief, individueel en coöperatief werken op de ontwikkeling en het gedrag van kinderen.

Competitief en individueel

In competitieve onderwijssystemen worden prestaties van kinderen met behulp van beloningssystemen met elkaar vergeleken, beoordeeld en hoger of lager gewaardeerd. Kinderen die het goed doen, mogen extra opdrachten maken. Kinderen die het niet goed doen, moeten meer van hetzelfde doen of worden uit de groep gehaald om daar verder te oefenen aan dat wat niet goed gaat. Kinderen weten van elkaar wie de goeden en wie de minder goeden zijn. Voor veel kinderen is school een wedstrijd. Ze proberen de beste te zijn en elkaar te overtreffen. Competitief georganiseerde onderwijssystemen wekken onderlinge competitie in de hand met het gevaar dat niet het leren, maar winnen het doel wordt. Er gaat heel veel energie van kinderen naar de beste willen zijn. Energie die ze daardoor niet meer over hebben voor het leren.

Wanneer het onderwijs individueel georganiseerd is, werken kinderen voornamelijk zelfstandig en alleen. Ze zijn gericht op het eigen leren en vooral bezig met het bereiken van hun eigen (leer)doelen. Door dit systeem leren de kinderen dat ze een goede beoordeling kunnen halen, als ze hard werken en goed hun best doen. In deze individuele atmosfeer hebben kinderen weinig contact met elkaar ten aanzien van het leren. Het leren van het ene kind staat los van dat van de andere kinderen. Het leren vindt plaats in een sfeer van ieder voor zich.

Coöperatief: mét elkaar in plaats van tegen elkaar

In een coöperatief georganiseerde leersituatie zijn kinderen actief, constructief en in interactie met elkaar met de leerstof bezig. Er wordt met en van elkaar geleerd. Kinderen zijn betrokken bij elkaar en bij de lesstof. Ze praten samen over de lesstof, waardoor deze meer betekenis voor hen krijgt. Er wordt niet alleen van de groepsleider geleerd, ook van elkaar. Daardoor valt er meer te leren. In coöperatieve leersituaties zijn kinderen positief van elkaar afhankelijk: ze ervaren dat ze met hun individuele kwaliteiten, inbreng en onderlinge verschillen, bijdragen aan het geheel. Ze leren dat ze hun eigen doelen samen met anderen kunnen berei-

ken en voelen zich verbonden. Ze leren elkaar beter kennen, krijgen begrip en waardering voor elkaar. Uit diverse onderzoeken blijkt dat kinderen die samenwerken een betere zelfwaardering, zelfvertrouwen en eigenwaarde ontwikkelen dan kinderen in traditionele klassensituaties. Kinderen hebben het gevoel erbij te horen, gewaardeerd en waardevol te zijn, wanneer hun succes positief verbonden is met dat van anderen. Kinderen blijken beter te gaan presteren, vooral de kinderen die eerst minder dan gemiddeld presteerden. De onderlinge relaties verbeteren, ook tussen kinderen van verschillende culturen. Op een vanzelfsprekende manier leren ze samen oplossingen te zoeken, te delen, naar elkaar te luisteren, samen te werken, elkaar te helpen, creatief te denken. Ze leren zelfstandig nieuwe kennis te verwerven, informatie te verzamelen en te verwerken. Zo ontwikkelen ze denkvaardigheden, sociale vaardigheden, samenwerkings- en communicatievaardigheden.

Samen werken aan iets groots, maakt dat kinderen vanzelf gaan samenwerken. Laat kinderen bijvoorbeeld bouwen met bamboestokken en postelastieken. Dit lokt op een natuurlijke manier samenspel uit. En ondertussen valt er heel wat te leren: hoe hoog kun je komen? Wat is de slimste constructie? Hoe sterk wordt zoiets? Om hoog te kunnen bouwen heb je elkaar nodig!

Van competitie naar samenwerking

Om het leren coöperatief in te richten kan er in het onderwijs onder andere gebruik gemaakt worden van coöperatief leren: bewust gecreëerde onderwijsleersituaties waarin kinderen in kleine groepen op een gestructureerde manier samenwerken aan een leertaak met een gezamenlijk doel. Hier wordt gewerkt met didactische structuren die het leren coöperatief organiseren. Er zijn daarbij vier basisprincipes: gelijke deelname, individuele aansprakelijkheid, positieve wederzijdse afhankelijkheid en simultane actie. In mijn ervaring gaat coöperatief spel aan coöperatief leren vooraf, aangezien spel in de ontwikkeling van kinderen voorafgaat aan het gestructureerde leren. Wanneer we kinderen in spel tegen elkaar laten spelen in plaats van met elkaar, en vervolgens in het werken van ze vragen samen te werken, moeten we hen eerst het competitieve denken weer afleren. Wanneer kinderen in spel echter van jongs af aan den lijve het plezier van samenwerken en samen spelen ervaren, kunnen ze op een natuurlijke manier doorgroeien naar coöperatieve leersituaties. Het is opvallend hoe snel een kind switcht van competitie naar samenwerking, wanneer je het in spel die ervaringen aanbiedt. Bij volwassenen –en dus ook bij groepsleiders- duurt dit soms wat langer. Dat komt doordat wij als volwassenen al ons hele leven geschoold zijn om competitief te denken. Het leren van je groep coöperatief organiseren vraagt in eerste instantie dan ook vooral je eigen denken en voelen over samenwerking en competitie onderzoeken en ontwikkelen. Op de scholen waar we samen met de kinderen coöperatieve spelendagen organiseerden gingen de kinderen wat betreft deze omslag in het denken vaak sneller dan de groepsleiders. De oudere kinderen die voldoende ervaring opdeden met coöperatief spel, gingen zelf nadenken over hoe zij ook het leren coöperatief konden maken. Dan is het aanbieden van coöperatieve didactische structuren nog maar een kleine stap, want dan is het denken vanuit coöperatie hen vertrouwd geworden. Willemijn van twaalf was één van de kinderen in het leerlingenparlement die de coöperatieve spelendagen mee organiseerde: 'Ik hoorde laatst van een jongetje, dat hij nu ineens wel tegen zijn verlies kan, omdat hij weet dat je niet altijd hoeft te winnen om het leuk te hebben. Dat vind ik wel leuk, dat het kan. Dat je alle kinderen een beetje laat veranderen. Er is ook veel minder ruzie op school, lijkt wel. Eerst was er altijd ruzie in de pauze en daarna was er helemaal geen ruzie meer.'

Door het leren coöperatief in te richten wordt leren weer van de kinderen. Ze ontdekken er hun kwaliteiten mee, die ze hun hele verdere leven kunnen gebruiken. Groepsleiders kunnen observeren en zien wie de kinderen écht zijn. Ook draagt een coöperatieve atmosfeer waarin kinderen zorg hebben voor elkaar veel bij aan een positief pedagogisch klimaat binnen de school.

Ervaar het verschil tussen competitief, individueel en coöperatief werken:

Een competitieve opdracht: maak een lijst van vijf voorwerpen die blauw en zacht zijn. Wie het eerst klaar is heeft gewonnen!

Een individuele opdracht: Noem 5 beroepen die over 20 jaar zeker nog bestaan. Beantwoord deze vraag voor jezelf en verklaar je antwoord.

Een coöperatieve opdracht: Noem zoveel mogelijk situaties waarin het beter is dat je te laat bent. Doe dit met een groepje van drie of vier kinderen.

Anne Mijke van Harten is oprichtster van Earthgames en hartfocus trainer.
Meer informatie over coöperatief leren is te vinden op www.earthgames.nl.

Bronnen

Mét in plaats van tegen elkaar. *Anne Mijke van Harten. Tijdschrift Educare, zomer 2003*

Katern Spelend leren samenwerken. *Anne Mijke van Harten. Tijdschrift Educare, 2006\4*

Coöperatief leren in het basisonderwijs, *Mariët Förrer, Brenda Kenter en Simon Veenman. CPS, onderwijsontwikkeling en advies, Amersfoort. ISBN 9065084495*

Coöperatief leren binnen adaptief onderwijs, *Joep M.C.G. van Vugt. Hbuitgevers, Baarn. ISBN 9055743194*

Hoe vergroot ik het EQ van mijn kind. *Lawrence E. Shapiro. Uitgeverij Boom, Amsterdam. ISBN 9053523421*

No contest, the case against competition, *Alfie Kohn. ISBN 0395631254*

De coöperatieve spelendagen worden georganiseerd door het SpelAtelier. Zie www.spelatelier.nl

Anne Mijke van Harten

SAMEN IN GESPREK

In een serie van vier artikelen worden praktische tips gegeven hoe je als groepsleider coöperatieve spelvormen kunt gebruiken in de vier basisactiviteiten en zo samenwerking kunt bevorderen. In dit artikel aandacht voor het gesprek.

Spelvormen als aanzet tot gesprek

Wanneer we met elkaar in gesprek zijn, brengen we onze binnenwereld naar buiten. We praten over koetjes en kalfjes, over wat we meegemaakt hebben, over onze ideeën, onze gedachten of onze gevoelens. In dit artikel een serie coöperatieve en niet-competitieve spelvormen die in de kring of op andere momenten in de groep gebruikt kunnen worden om betrokkenheid van kinderen bij elkaar te vergroten en op speelse wijze gesprekken op gang te brengen. De spelvormen kunnen los van elkaar gespeeld worden, of als serie worden ingezet.

Ruggespraak

Twee kinderen zoeken samen een aantal dezelfde dingen. Twee pennen, twee schoenen, twee gummen en twee blokjes bijvoorbeeld. Vier tot zes paren is genoeg. Elk van hen krijgt van deze dingen één exemplaar. Ze gaan rug aan rug zitten. Het ene kind legt de dingen op een bepaalde manier voor zich neer. Dan vertelt hij of zij aan de medespeler hoe dit patroon eruit ziet. Spreek van tevoren af of de ander verduidelijkende vragen mag stellen of dat je zonder te vragen de aanwijzingen moet opvolgen. Als de kinderen klaar zijn met vertellen en neerleggen, mogen ze kijken. Is het gelukt om hetzelfde patroon te leggen?

Elkaar beter leren kennen

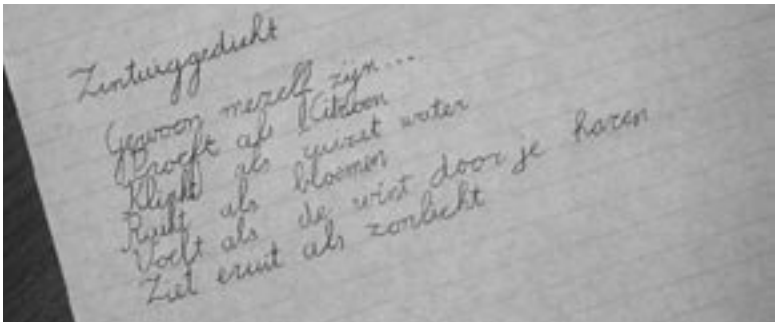
Het ene kind stelt het andere kind tien vragen. Dan stopt de vragensteller en kiest de medespeler één vraag die hij of zij leuk vindt om te beantwoorden. De ander luistert met aandacht naar het antwoord.

Geef een schaal lekkers door (bijvoorbeeld m&m's of druiven). Elk kind mag zoveel snoepjes pakken als hij of zij wil (tot een van tevoren bepaald maximum aantal). Voor elk snoepje vertel je iets over jezelf! Eventueel kunnen de spelers worden uitgedaagd iets over zichzelf te vertellen wat de anderen nog niet weten.

De Eigenwijsjes zijn kaartjes waarop een positieve uitspraak staat en een kleine illustratie. Er zijn verschillende werkvormen mogelijk. Leg bijvoorbeeld alle kaartjes met de tekst naar beneden in een mandje en laat elk kind in de kring een kaartje trekken. Er kan een groepsgesprek ontstaan wanneer elk kind vertelt wat er op het getrokken kaartje staat en of het daar wel eens mee te maken heeft.

Zintuiggedichten

Elk kind krijgt een vel papier en gekleurde stiften om mee te schrijven. Er wordt een gezamenlijk onderwerp gekozen. Dit kan bijvoorbeeld een emotie zijn of een gebeurtenis. Bijvoorbeeld 'boos zijn', 'vakantie' of 'samen spelen'. Dit wordt de titel. Ieder schrijft een zintuiggedicht door de vijf zinnen af te maken. Daarna worden ze in de kring aan elkaar voorgelezen en kan er aan de hand van de zintuiggedichten een gesprek volgen over de ervaringen van de kinderen rondom het gekozen thema. …proeft als… , …klinkt als… , …ruikt als… , … voelt als… , …ziet eruit als…

Overleggen

Door samen te werken en gesprekken te voeren in kleine groepjes ontwikkelen kinderen vaardigheden, zoals samen overleggen en beslissen, het bespreken van ervaringen en groeien ze in hun meningsvorming. Coöperatieve gezelschapsspellen zijn goed te gebruiken om deze vaardigheden aan bod te laten komen. Doordat kinderen in coöperatieve spellen een gezamenlijk doel hebben, leren ze samen overleggen, naar elkaar luisteren en samen besluiten nemen. Sommige coöperatieve gezelschapsspellen stimuleren dit heel duidelijk. Bijvoorbeeld de spellen Oogsttijd (vanaf 3 jaar), Prinses (vanaf 4 jaar), Ogen van de jungle (vanaf 8 jaar), Ruimtereizigers (vanaf 8 jaar) zijn daarvoor zeer geschikt.

De kracht van woorden

'Zeggen wat je wél wilt in plaats van wat je niet wilt'. Dat is het uitgangspunt van het project de Kracht van 8. Wanneer je gedrag van kinderen positief wilt beïnvloeden, kun je tenslotte beter beschrijven wat je wél wilt, zodat de kinde-

ren weten wat er van ze verwacht wordt. De acht krachten -jezelf zijn, eerlijk zijn, rekening houden met elkaar, samenwerken en elkaar helpen, zeggen wat we wel willen, er is altijd een nieuwe kans en iedereen hoort erbij- stimuleren een respectvolle communicatie met elkaar[1]. Aan de hand van de kaarten van het speciaal voor het project de Kracht van 8 ontwikkelde coöperatieve kaartspel en de praatplaten die bij het project horen kunnen boeiende gesprekken ontstaan. Trek bijvoorbeeld een krachtkaartje voor een dag, of trek een kaart voor de groep als thema voor de week. Daarnaast zijn er acht coöperatieve spelvormen mee te spelen waarmee kinderen samen in gesprek kunnen zijn en zichzelf en de ander beter leren kennen.

Een interessant gespreksonderwerp of een dubieus onderzoek?

De Japanse onderzoeker Masaru Emoto deed onderzoek naar de invloed van woorden op water. Hij vroor watermonsters in die van tevoren waren blootgesteld aan negatieve of positieve woorden, gedachten of emoties. Daarna maakte hij foto's van de waterkristallen en zag dat de positief beïnvloede watermonsters perfect gevormde ijskristallen opleverden. Negatieve woorden, gedachten en emoties resulteerden in grillige ijskristallen. Woorden als 'dankbaarheid', 'liefde' en 'dank je wel' maakten mooie kristallen. Scheldwoorden maakten lelijke, misvormde kristallen. Een interessant onderzoek wanneer je bedenkt dat wijzelf voor 70 % uit water bestaan. Hoe zou het water in ons lichaam reageren op onze gedachten en de woorden die er tegen ons gesproken worden?

Het volgende experiment kun je zelf in de groep doen: neem drie schone glazen potjes met deksel. Kook rijst en doe in elk potje een laagje rijst. Giet er water bij zodat de rijst nét niet onder staat. Schrijf op het ene potje een positieve en op het andere een negatieve tekst. Potje drie blijft blanco en negeer je volkomen. Zet de potjes op dezelfde plek met ongeveer dertig centimeter afstand en niet in direct zonlicht. Je kunt in plaats van de geschreven woorden de woorden uitspreken, of gedachten naar het potje toe sturen. Na een paar weken kun je je verbazen over de uitkomst van dit experiment: de rijst die positief werd behandeld blijft wit, de andere twee potjes gaan schimmelen en kleuren bruin of zwart[2].

Gesprekken in de kring met de talking-stick

De cirkel is een oeroude vorm bij gesprekken. Natuurvolkeren zoals de Amerikaanse Indianen spraken met elkaar in de cirkel en gebruikten hierbij de talking-stick. De talking-stick kan in de groep gebruikt worden om met respect en aandacht naar elkaar te luisteren. Het kan een versierde stok, steen, schelp of handpop zijn. Degene die de talking-stick vast heeft kan spreken. De anderen zijn stil en luisteren. Je mag zelf kiezen of je iets wilt zeggen of stil wilt zijn om bijvoorbeeld na te denken. Als je klaar bent met wat je wilde zeggen, dan houd je de talking-stick voor je en wie iets wil zeggen pakt de stok. Zo gaat de stok rond tot iedereen die iets gezegd wil hebben is geweest[3].

Een goed gesprek in stilte

Dit tekenspel wordt in stilte gespeeld en duurt een kwartier. Teken op een vel papier een cirkel ter grootte van een grapefruit. Maak nu om de beurt een lijn, een vlekje of een figuurtje in de cirkel. Wacht steeds tot de ander het potlood neerlegt voor de volgende aan de beurt is. Als de cirkel vol is en het kwartier nog niet om mag je gewoon doorgaan, je mag over eerdere plekjes heengaan. Als de tijd om is bespreek je wat je ervaren hebt. Wie nam het initiatief? Wie volgde? Wat stoorde je? Wat vond je leuk[4]?

Gesprek opent de weg naar de wereld van de ander

De in dit artikel genoemde spelvormen stimuleren samenwerking en gesprek en leren kinderen op een plezierige en actieve manier makkelijker naar voren te durven treden in gezelschap, zich vrij en veilig te voelen om iets te zeggen, elkaars mening en gevoelens respecteren en beter begrijpen en naar elkaar te luisteren en te reageren op elkaars woorden. Het in gesprekken leren ordenen van gedachten en het duidelijk zeggen wat je bedoelt, heeft een belangrijke taalvormende waarde. Een goed gekozen spel kan een gesprek op gang brengen en kinderen uitdagen in gesprek meer over zichzelf te vertellen en betrokkenheid bij elkaar stimuleren.

Anne Mijke van Harten is oprichtster van Earthgames en hartfocus trainer.
Meer informatie over coöperatief spel is te vinden op www.earthgames.nl.
Fotografie: Antien Grijseels, Apeldoorn

Bronnen

1. www.dekrachtvan8.nl
2. The Newtide Foundation ontwikkelde een lespakket onder de naam Potje tegen Pesten. Zie: Potje tegen Pesten, groep zes ontdekt de wet van de aandacht, Educare, nr. 4/2007, blazijde 33 en www.newtide.tv.
3. Native American Research en Training Center.
4. Verrassend tekenen, Marijke Sluijter, Educare, Jaargang 25, nr. 4/2007, bladzijde 23- 26

Literatuurtips

De giraf en de jakhals in ons, over geweldloos communiceren, Justine Mol, SWP, ISBN 9789066658288
Geweldloze communicatie, Marshall B. Rosenberg, Lemniscaat, ISBN 9056371215
Coöperatief leren in het basisonderwijs, Mariet Forrer, Brenda Kenter, Simon Veenman, CPS, ISBN 9065084495
Coöperatief leren in het adaptief onderwijs, Joep M.C.G. van Vught, HB uitgevers, ISBN 9055743194
Spelen om problemen op te lossen 6 tot 12 jaar, Bernd Badegruber, Panta Rhei, ISBN 9076771197
Het mysterie van water, Masaru Emoto en Jürgen Fliege, Panta Rhei, ISBN 9789076771922

Samen spelen in plaats van tegen elkaar
Reader coöperatief spel

www.earthgames.nl